

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav románských studií

Autoreferát disertační práce / Postulados tesis doctoral
Filologie (XROJ)

Ariel Laurencio Tacoronte

Modulación ilocutiva del enunciado

El caso de ESTAR + GERUNDIO

Illocuční modulaci výpovědi

Případová studie vazby ESTAR + GERUNDIUM

Illocutionary Modulation of the Utterance

The case of ESTAR + GERUND

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.

Praha 2017

ÚVOD

Cílem této práce je analýza struktury ESTAR + GERUNDIUM, tradičně pojímané jako „progresivní opisná vazba“, z hlediska jejího efektivního fungování v řeči jakožto prostředku pro implementaci určitých ilokučních operací.

Vycházím z teze H. Adamczewského, podle něhož ekvivalentní anglický operátor BE + -ING konstituuje zablokované predikační relace, jež jsou anaforické, a tedy tematické povahy, v kontrastu s jednoduchým tvarem slovesným, jenž je součástí volného predikátu jakožto zaměnitelný informační prvek teprve proponovaný ve výpovědním aktu, a má tudíž rematický ráz.

Na základě popisu a potvrzení invariantní operační hodnoty tohoto mikrosystému analyzuji různé ilokuční a kontaktní hodnoty, kterých může vazba ESTAR + GERUNDIUM nabývat v rámci výpovědního procesu. Konečným cílem je rozbor modulačních alternativ, kterými disponuje mluvčí pro nakládání jak s informačním prvkem, tak se svým vztahem k adresátovi, a to prostřednictvím tohoto gramatického operátoru.

1. TEORETICKÝ RÁMEC

1.1 Metodologie a korpus

Vycházím z teoretické formalizace A. Culioliho (1968), jež je založená na vytváření jazykového modelu stanovujícího, že jazykové operace představují predikační a výpovědní operace. Pro tuto teorii je klíčovým pojmem mluvčí, jenž se ujme predikačního nexu a realizuje jej prostřednictvím implementace modulačních operací podle parametrů výpovědní situace za účelem konstruování dobře utvořených a smysluplných, resp. přijatelných výpovědí.

Kontext a situace jsou proto nerozlučnou součástí výpovědi. Na základě umístění predikačního vztahu vůči výpovědní situaci jej adresát schvaluje, nebo zamítá. Tímto způsobem vznikají různé komunikační operace, jež jsou hloubkové a nevědomé povahy a nechávají stopy na povrchu výpovědního řetězu. Takovou stopu představují gramatické prvky čili operátory.

Myšlenka se tedy formuluje s přihlédnutím k situaci, k diskurzivnímu kontextu a ke vztahu mluvčích. Výpověď nabyde jistou morfosyntaktickou podobu v závislosti na těchto proměnných. Pomocí takové podoby se určí, zda informační prvek má být v interakci jednán nebo předpokládán, ačkoli jasně rozhodující slovo má adresát.

Použitý korpus musí tedy ideálně obsahovat zmíněné prvky: kontext, situaci a prostředí, ve kterých se výpověď realizuje. Zde rovněž vycházím z Culioliho (1999) varování „nezaměnit pravidla dobré formace predikačního vztahu s pravidly dobré formace výpovědního vztahu“. Korpus s takovou charakteristikou jsem primárně našel v různých televizních a kinematografických dílech, zejména v televizním seriálu *Cuéntame cómo pasó* (Vyprávěj, jak se to stalo), který svébytně nakládá s různými druhy situací a postav a jeho dialogy se vyznačují jistou mírou spontánnosti. Výsledky se pak snažím potvrdit s použitím jiných korpusů (mluveného i spisovného jazyka).

O Culioliho principy teorie enunciacie (promluvy, výpovědního procesu) se později opíral H. Adamczewski (1978, 1982) a na jejich základě vypracoval svou metaoperační teorii, podle níž má každý operátor hloubkovou a invariantní operační hodnotu buď tematické, nebo rematické povahy. Rematické operátory (vyskytující se v 1. fázi tvorby výpovědi) odpovídají predikačnímu vztahu proponovanému mluvčím. Tematické operátory (vyskytující se ve 2. fázi téže tvorby) odpovídají predikacím již přítomným neboli presuponovatelným v diskurzní situaci a slouží jako základ pro poskytnutí nových propozičních komponentů.

Culioliho enunciační model, jakožto předběžně stanovený teoretický rámec, mi také umožní vyvinout a zpřesnit další postuláty potřebné pro porozumění tomu, jak funguje mnou zvolená gramatická struktura ESTAR + GERUNDIUM. Jde zejména o princip části a celku (viz § 3.1), o princip presupoziciční gradace (viz § 3.2) a o princip ilokuční modulace výpovědi (viz § 3). Tedy o to, jak může mluvčí využít gramatické prostředky, jimiž disponuje jazyk, aby jistým způsobem předával nebo filtroval informační prvek a byl takto schopen „vyjednávat“ svůj vztah s adresátem.

Těžištěm takto koncipovaného jazykového systému se tedy stávají účastníci výpovědního aktu. Gramatické formy a struktury prvotně plní komunikační funkci na základě své ilokuční hodnoty, a podléhají proto řečovým aktům. Pouze sekundárně, v zapojení do kontextu a v kontaktu s různými proměnnými diskurzní situace nabývají pak mimojazykového významu. V případě slovesných soustav jsou takovými kontaktními hodnotami čas, aktionsart nebo vid, jež nejsou kodifikovány na gramatické rovině (viz § 1.7).

1.2 Výpověď

V rámci Culioliho (1968) enunciačního systému je *lexis* predikační relace před svou modulací a prosazením se v diskurzu. Je jednou z více možností, jak formulovat danou myšlenku, jak ji umístit do výpovědního řetězce. Jakmile to vypověditelné bude umístěno, vzhledem ke kontextu a situaci, budeme mít před sebou výpověď.

Výpověď je tedy jistou konfigurací markerů, které jsou zároveň stopami jistých operací. V rámci výpovědi (aby mohla být tato považována za dobře utvořenou) musí být konstituující prvky solidární, tj. zachovat určitou koherenci. Výpověď má obligatorně lineární charakter, ačkoliv se souběžně objevují suprasegmentální prvky jako intonace nebo tónický přízvuk. Ve výpovědním řetězci se však vyskytuje řada indikátorů statusu každého informačního prvku. Díky těmto indikátorům může adresát sledovat operace prováděné mluvčím a spouštět inferenční proces nezbytný pro interpretaci. Překážka představovaná lineárností je těmito indikátory informačního statusu překonána (Adamczewski 1991).

1.3 Predikace

Adamczewski (1978, 1996) uvádí, že obligatorně lineární charakter výpovědi zjevně vede k tomu, že se predikace tradičně pojímá binárním způsobem. Jinak řečeno, že každá výpověď bývá vnímána jako složená výlučně ze dvou základních částí: podmětu a přísudku.

Na základě Culioliho (2000) koncepce o hloubkových operacích umožňujících tvoření výpovědi (operacích vyznačených na povrchu výpovědního řetězu metajazykovými operátory) navrhuje Adamczewski model s predikačními relacemi dvou druhů: otevřenými a zablokovanými.

První predikační relace je složena ze tří prvků: podmětu, přísudkového slovesa a slovesných argumentů. Zde je podmět samostatný, intrapropoziční mechanismy jsou v činnosti. Relace se dále vyznačuje tím, že predikované argumenty mohou být ve výpovědním aktu vybrány z řady možností, a tato relace má tudíž rematický charakter (viz také § 1.4).

Druhá predikační relace se zúží na dva prvky: podmět a zablokovaný predikát. Podmět není nikterak samostatný, intrapropoziční mechanismy jsou zablokovány. Mluvčí se jich ujme, aby skrze ně zprostředkoval další eventuální operace propozičního rázu. Predikovaná složka byla již nabyta v diskurzu, nemůže proto být změněna, z toho vyplývá její tematický charakter. To umožňuje přisoudit komplexní predikát gramatickému podmětu, což vede ke změně orientace osy výpovědi směrem k levé periférii, k podmětu. Tímto způsobem predikovaná složka následně ve výpovědním aktu konstituuje vlastnost gramatického podmětu.

Otevřená predikace slouží jako podklad pro propozici informačního prvku, zatímco zablokovaná predikace je východiskem pro jeho presupozici (viz § 1.4). Tyto dvě základní operace dovolují interagujícím mluvčím registrovat, co se již mezi nimi odehrálo (Matte Bon 1992). Tímto způsobem se naznačuje, jak bude informace procesována. Koriguje se tak lineárnost řečového projevu, což zároveň dovoluje diskurzni koherenci.

Podle Adamczewského (1995, 1997), v každém jazyce působí princip cykličnosti, tj. vnitřní systematickosti, jenž způsobuje, že se jakákoli diskurzí operace bude řídit stejnými osnovami, přihlášení se k 1. fázi, nebo zapsání se do 2. fáze. Tato identická geometrie by představovala princip základní organizace všech gramatických systémů, jenž by zároveň generoval jejich různorodé aspekty pozorovatelné v diskurzí aktualizaci. Na základě tohoto principu analyzuji tedy různé gramatické struktury a tvary, přičemž předpokládám, že se chovají podobně jako vazba ESTAR + GERUNDIUM.

Na toto pojetí inherentní cykličnosti gramatického systému navazuje F. Matte Bon (2015), podle něhož se stejné mechanismy nejenom objeví v různých mikrosystémech, ale stejné prvky se také rekurzivně umístí do jedné ze dvou možných fází. Podle podobného systému, autorem nazvaného „strom dvojité kodifikace“ nebo také „strom matryošek“, se každý gramatický operátor, třebaže má invariantní fázovou hodnotu, může umístit více doleva, nebo více doprava vůči jinému operátoru, k němuž by se vztahoval jako minimální pár.

Tato teze potvrzuje mé pojetí relativní gradace invariantní hodnoty (viz § 3.2), nebo se s ním minimálně doplňuje. Faktor jako vyšší nebo nižší stupeň aktivace jedné presupozice takto najde operační vysvětlení v různých umístěních jednoho operátoru vůči druhým operátorům, v rámci architektury stanovené rozvětvenými stromu dvojité kodifikace.

1.4 Základní operace

V rámci první predikační relace, jež má třísložkovou bázi, jsou slovesné argumenty (čili třetí prvek směrem napravo) v principu volitelné. Mají tudíž jistý index nahraditelnosti. Jsme totiž u 1. fáze produkce výpovědi, mluvčí proponuje čili umísťuje údaj, aby ho adresát schválil nebo zamítl. Údaj vstupuje do komunikační hry.

Je-li adresátem přijat, nalezneme se ve 2. fázi produkce výpovědi. Údaj se integruje do diskurzu, a tím se stáhne do pozadí. Takto nakonfigurovaný informační prvek je podkladem pro druhé operace, stane se součástí druhých informačních prvků. To nevylučuje, že by údaj nemohl být znovu probrán nebo sjednán, což by vyžadovalo návrat do 1. fáze.

V rámci druhé predikační relace, jež má dvousložkovou bázi, je přísudkové jádro zablokováno spolu s argumenty. Dojde ke změně orientace osy výpovědi směrem nalevo, jelikož dostaneme predikační celek přisouzený subjektu výpovědi. Údaj nakonfigurovaný do 2. fáze se presuponuje, již není volitelný, stane se součástí malého sdíleného dědictví konstruovaného v každé jazykové interakci.

1.5 Architektura predikátu

Predikáty ve 2. fázi bývají podřízeny jinému predikátu (Adamczewski 1978). Je to dáno tím, že tematizované čili zablokované predikační relace představují informační notum, jež je součástí další predikační relace, na níž jsou pak takové predikáty závislé. Tato rematická relace představuje totiž informační novum čili záměr mluvčího a dominuje tematizované relaci. Stojí za zmínku, že tento dominantní čili nadřazený predikát nemusí být totožný s hlavní větou. Predikát je dominantní podle daného pořadí v konstruování výpovědi, ze syntaktického hlediska by se mohlo dokonce jednat o vedlejší větu.

V druhé části práce pak analyzuji, jak se ta dominantnost projevuje u vazby ESTAR + GERUNDIUM (§ 2.1). Zabývám se rovněž možnými interpretačními selháními a kompenzačními mechanismy spustitelnými ve výpovědním aktu v případě nepřítomnosti dominantního predikátu.

1.6 Osy komunikace

Zde se zaměřuji na teoretickou analýzu různých os, kolem nichž se točí komunikační akt z enunciačního hlediska. Jimi jsou osa informace, osa mimojazykové skutečnosti a osa mluvčího. Provádím náčrt historického zacházení s jednotlivými pojmy. Ve finále představuji rysy příznačné pro každou osu, podle pojetí Matteho Bona (1998), na jejichž základě pak přidávám další rysy, které vycházejí z výsledků analýz (§ 3). Tyto další rysy by měly být jejich komplementem, které základní přístup zpřesňují a umožňují jeho hlubší pochopení.

Osa informace čili informačního prvku je ústředním parametrem, kterému se podřizují zbývající dvě osy. Příklad specifického rysu informačního prvku může být jeho zvýšený dojem objektivit v 1. fázi výpovědního procesu. Takto nakonfigurovaný údaj má tudíž blíže k ose mimojazykové skutečnosti a nachází se dále od osy mluvčího, což vyvolává efekt „vymazání“ mluvčího za jeho vlastními slovy.

Vedle analýz osy čili parametru „informace“ se dále zabývám rozbořem stupně referenčnosti informačního prvku vůči mimojazykové skutečnosti. Zde se opírám o pojmy jako „nociónální doména“ (Culioli 1990) nebo „sémiotický komplex“ (Delmas 1993), na jejichž základě může být určován stupeň aktivace nebo kodifikace mimojazykového referentu. Vycházím ze základní teze Adamczewského (1978), že gramatické jednotky jazyka nezastupují entity čili prvky mimojazykové reality. Jde o kardinální obrat s ohledem k jiným přístupům, které vždy tak či onak zrovnoprávňují to, co je náležitě jazykové, s tím, co jazykové není (následek zdánlivé korespondence jazyka a světa). Gramatické struktury a tvary jsou operátory vypovídajícími na povrchu o hloubkových operacích, jež ony samy provádí.

Dá se proto říci, že mají charakter metajazykový. Prozrazují totiž, jak je jazyková výstavba poskládána. Jsou hmatatelnými znaky činnosti mluvčího. Podle upřesnění Matteho Bona (1992) neodkazují na mimojazykový svět, ale na sebe samy, na samotný jazyk. Díky mapě, kterou sestavují při svém působení, je následně dosažena diskurzívní koherence, která dovoluje účastníkům komunikačního aktu „vyjednávat“ svou interakci. Spolu s rozbořením španělské struktury ESTAR + GERUNDIUM a dalších operátorů podle stanovených metaoperačních principů se ve své práci pokouším potvrdit a dokázat, že významy tradičně považované za ústřední hodnoty gramatické (čas, vid atd.) mají výhradně kontaktní charakter, a jsou tudíž mimojazykové povahy.

Kapitolu ukončuje přehled parametrů přidělitelných mluvčímu v jeho zacházení s informačním prvkem. Enunciační zaměření postaví mluvčího do středu pozornosti, na rozdíl od přístupů, které se soustřeďují na vztah mezi jazykem a jím referovaným světem. Mluvčí provádí metajazykové operace více či méně podvědomé. Vztahuje se na základě reference mimojazykové skutečnosti k adresátovi. V případě 1. fáze je zásah mluvčího například nižší, což vyvolává zmíněný pocit vyšší objektivity a jistoty při podávání informačního prvku. V případě 2. fáze, jelikož se mluvčí ujímá řízení, je jeho zásah větší, což vyvolává pocit vyšší subjektivit y a relativit y. Takovým způsobem může mluvčí výpověď modulovat, a dosahovat tak různých ilokučních hodnot, jež by mu mohly pomoci při regulování interpersonálního vztahu s adresátem.

1.7 Operační hodnota, ilokuční hodnota a kontaktní hodnota

Opírám se o hypotézu, že gramatické struktury a tvary mají co do činění se třemi entitami, jež vykazují jejich způsob jednání při výpovědním aktu. Jsou jimi operační nebo ústřední hodnota (invariantního rázu), kontaktní hodnota čili vyvolávaný význam, a ilokuční hodnota čili komunikační funkce (viz také § 1.1).

Ilokuční hodnota je hodnota získaná přímo na základě operační hodnoty, což je v souladu s pojetím jazyka jako systému implementace řečových aktů (Malinowski 1946, Austin 1962, viz také § 1.9). Operační hodnota určuje tu ilokuční, jelikož používáme jazyk právě k dosažení jistých cílů. Kontaktní hodnota (časové, akční nebo vidové významy v případě sloves) je také získaná na základě operační hodnoty, ale s přispěním jiných faktorů, kontextuálních i situačních (viz § 2.1). To mě vede k závěru, že pokud jde o výběr gramatického tvaru, převažuje ilokuční hodnota, přičemž kontaktní hodnota je druhotným produktem použití jazyka.

Významový efekt je dosažen až po vygenerování výpovědi. Vznikne v kontaktu operační hodnoty a komunikativního prostředí, resp. kontextu a situace výpovědi, nebo také

díky implikaturám. Jelikož je závislý na kontaktu mezi těmito proměnnými, považuji jej za kontaktní hodnotu. Z toho vyplývá, že v každém kontextu bude významový efekt jiný (a podle vyzkoumaného materiálu ne nutně jednotný), proto nemůže být teoretizován, pouze popsán.

1.8 Významová mezera

Princip relevance (Sperber, Wilson 1986) a princip respektování konverzačních maxim stejně jako princip implikatur vzniklých jejich porušením (Grice 1975) jsou stěžejní pojmy pro výklad působení gramatických operátorů podle teorie enunciacie.

Stanovení zásady, že významová mezera mezi sémantickými větnými zobrazeními a myšlenkami skutečně sdělenými skrz výpovědi se vyplňuje pomocí inferenčních procesů (Sperber, Wilson 1986), umožňuje dále v práci objasňovat vlastní působení vazby ESTAR + GERUNDIUM.

Podle mého pojetí tento operátor totiž operuje prostřednictvím stálého tvoření takové mezery. Strukturu ESTAR + GERUNDIUM pojímám z toho důvodu jako ostenzivní podnět jazykové povahy, což je můj další příspěvek k objasnění chování tohoto operátoru.

Ostenzivní komunikace a její ukazovatel, ostenzivní podnět, jsou nedílným aspektem principu relevance. Tento podnět je definovaný jako ten, který je mluvčím použit, aby dal najevo svůj informační záměr (Sperber, Wilson 1986). Ostenzivní chování poskytuje svědectví o myšlenkách mluvčího. Prostřednictvím ostenzivního gesta se namíří na základní informaci, již hodláme prozradit. Vztah mezi poskytnutým svědectvím a touto základní informací je v zásadě libovolný. Pouze ty interpretace, jež budou dostatečně relevantní za daných okolností a předpokladů, budou s větší pravděpodobností přiřazeny dotyčnému gestu.

Právě operátor ESTAR + GERUNDIUM poskytuje svědectví o něčem, co je již přítomné, buď v diskurzivním řetězci, v situaci nebo zapojené do diskurzu v rámci různých proměnných prostředí (§ 2.1). Cílem je učinit daný informační prvek relevantní pro adresáta, a tím ho přimět k interpretaci komunikačního záměru. Proto tvoří součást informačního celku (viz § 3.1), již představuje zmíněný ostenzivní podnět.

1.9 Ilokuční charakter výpovědi

Vycházím zde primárně z konstatování B. Malinowského (1946), že gramatický tvar podléhá řečovému aktu čili komunikační funkci. Takový postoj pak zastávali a rozvíjeli ve svých filozofických analýzách o jazyku J. L. Austin (1962) a J. R. Searle (1968). Obzvláště podle Searla obsahuje každá výpověď jako součást svého významu jistý indikátor ilokuční síly, a proto každý rétický akt nevyhnutelně konstituuje akt ilokuční.

Dále Searle (1969) tvrdí, že řečové akty provedené při enunciaci věty jsou obecně funkcí významu dané věty, což souvisí s Malinowského i Culioliho konstatováními o tom, že větné komponenty obsahují klíče, čili zanechávají stopy, jež poukážou na uplatněnou komunikační funkci. Gramatické prostředky takto budou prvotně sloužit k vykonání řečového aktu. Okolnostních významů, jakými jsou třeba vidové anebo aktionsartové významy (viz 1.9), nabývají pouze druhotně. Dále takový přístup prokazuje, že je nezbytné postavit do středu jazykových analýz mluvčího a jeho vztahování se s adresátem skrz výpovědní akt.

Tyto postřehy mne vedou k rozboru toho, jak jsou v interakci struktura a funkce. Jedním z cílů je právě zjištění, zda existují konvenční gramatické prostředky pro realizaci ilokučních aktů (srov. Searle 1969). Na základě toho, že řečové akty mohou být více či méně určené s ohledem na jejich ilokuční sílu (Searle 1968), je dalším cílem zjištění, zda existují prostředky, jimiž se mluvčí vztahuje k adresátovi prostřednictvím řečového aktu, na základě modulace jeho ilokuční síly. Na tento teoretický podklad navazuje pak konečný cíl práce, jímž je stanovit princip modulace ilokučního aktu, jakožto princip vyjednávání vztahu, které mluvčí neustále provádí vůči adresátovi.

2. SYSTÉM V CHODU

2.1 Invariantní hodnota vazby ESTAR + GERUNDIUM a kontribuce tvarů

V této druhé části se blíže zabývám operátorem ESTAR + GERUNDIUM, a to s uplatněním principů enunciační teorie přestavených a rozvinutých v předchozí části práce.

Vycházím z principu kompozicionality (tradičně připisovaného G. Fregemu), abych určil, jakým způsobem každý z prvků vazby ESTAR + GERUNDIUM přispívá k jejímu celkovému funkčnímu významu. Analýza různých použití slovesa ESTAR mi umožnila potvrdit obecné tvrzení Matteho Bona (1992) o tom, že celá vazba „je často používána, když se mluvčí chce specifičtěji odvolávat na konkrétní situaci, v níž se nachází“.

Napříč svými různými použitími (na základě původního lokativního významu) totiž operátor ESTAR rozvíjel schopnost ukázat na situaci. Konkrétně lze podle mého pojetí vypořádat u této vazby schopnost ostenzivně namířit na situaci, o níž mluvčí hodlá něco komunikovat k docílení svých záměrů (viz § 1.8). V rámci této vazby by základní operací prováděnou tímto operátorem tudíž bylo zakotvení predikace do referované situace.

Je zapotřebí důkladně rozlišovat mezi pojmy *situace* a *děj*. Tradičně se má za to, že vazba ESTAR + GERUNDIUM označuje děj v průběhu. O něčem takovém nemůže být řeč, vzhledem k tomu, že ve vyzkoumaném materiálu se soustavně nacházejí příklady použití vazby, kde je ten děj přerušen, nebo by měl teprve být vykonán, nebo dokonce již minul. Tato

možnost vyjádřit retrospektivnost je dalším objevem, jež považuji za osobní přínos ke studiím o této vazbě (viz také § 2.4).

Morfém GERUNDIA je též operátorem 2. fáze, je totiž specializovaný na odkazování na informační antecedent, tj. na informační notum sdílené mezi interagujícími mluvčími. Použitím GERUNDIA mluvčí vyvolává relaci již uskutečněnou mezi predikátem a podmětem (Matte Bon 1992). Takovou operací mluvčí vypovídá o relaci samotné, a nikoliv o pojednaném informačním prvku. To, že ve výpovědním aktu je dotyčná predikační relace již uskutečněná, pochopitelně často vyvolává významový efekt průběhovosti. Avšak referovaný slovesný děj může mít v zásadě jakoukoliv časovou ukotvenost, o tom již nerozhoduje gramatický tvar.

Procedurální obsah každého operátoru 2. fáze je odkazování na antecedentní informační prvek. Propoziční obsah informačního prvku, na nějž je odkazováno, může být v principu jakéhokoliv druhu. Notum, na které se odkazuje, může být něčím již řečeným, něčím již proběhnutým, rovněž něčím patřícím dané situaci, nebo dokonce něčím patřícím ke sdíleným znalostem interagujících mluvčích v rámci různých prostředí, jež je určují (viz také § 2.2).

Díky takovému pojetí jsem dále došel ke zjištění, že v případě použití operátoru GERUNDIUM v rozkazovací funkci tkví rozdíl oproti pokynu podanému v IMPERATIVU v tom, že GERUNDIUM vyžaduje odkaz na jistý segment buď z kontextu, ze situace, nebo z možných presupozičních prostředí. Jedním z takových prostředí je například prostředí mezilidských vztahů (§ 2.2). Znamená to, že pro použití GERUNDIA ve zmíněné rozkazovací funkci musí kupříkladu existovat jistý uspořádaný nebo předem zhierarchizovaný vztah mezi mluvčími. Je to propoziční podmínka, kterou si vyžaduje právě procedurální obsah takového operátoru 2. fáze, jakým je GERUNDIUM.

2.2 Presupoziční prostředí

Na základě Coseriových (1956) analýz „prostředí“ jakožto nezbytného podkladu každého mluvního aktu vymezují a beru v potaz ta prostředí, jež aktivují presupozici informačního prvku. Za prostředí lze považovat vše kolem mluvního aktu, co se téměř nepřetržitě podílí na určení samotných jazykových znaků.

Pro vymezení presupozičních prostředí navazuji na Culioliho (1971) konstatování, že jakákoli relace je zaměřená a že toto zaměření závisí na vlastnostech komponentů relace i na modulacích provedených v závislosti na výpovědní situaci a na předpokladech mluvčích.

Presupoziční prostředí budou tedy ta, která nejpatrněji ovlivňují postupování z 1. fáze do 2. fáze v procesu tvorby výpovědi. Určuji tři možné druhy: kontext, situaci a prostředí samotné.

Za *kontext* považuji výhradně prostředí tvořené znaky jazykovými nebo také nejazykovými (ekvivalentními však s jazykovými). Následně rozlišuji mezi *verbálním kontextem* (tvořeným jazykovými prvky nacházejícími se v bezprostřední blízkosti analyzovaného gramatického operátoru), *diskurzním kontextem* (tvořeným prvky, které se nenacházejí v tak bezprostřední blízkosti, nebo i těmi implicitními), a *neverbálním kontextem* (zahrnujícím ty prvky nestriktně jazykové, které však poskytují podporu jazykovému projevu, nebo jej nahrazují).

V rámci verbálního kontextu se pokouším načrtnout presupoziční stav řady lexikálních i gramatických operátorů, jakými jsou kvantifikátory, epistémická modální slovesa, nebo stativní slovesa. Jde pouze o první přiblížení k nejednoduchému vzájemnému vztahu mezi těmito operátory a vazbou ESTAR + GERUNDIUM. Proto se omezují na upozornění na možné souvislosti, jež by mohly být užitečné pro další budoucí bádání.

Za *situaci* čili situační kontext považuji okolnosti a prostorově-časové vztahy, jež se automaticky vytvoří samotnou skutečností, že se komunikace naváže. Situace totiž představuje prostoročas diskurzního aktu, vytvořený samotným diskurzem a uspořádaný vzhledem ke svému subjektu (Coseriu 1956).

Za *prostředí* jako taková považuji všechny ty prvky, jež striktně nepatří komunikativnímu aktu a komunikativní situaci, ale aktualizují se při nich. Jsou to prvky, jež zároveň komunikativní akt ovlivňují a dokonce utvářejí. Pro svou relevantnost k danému tématu presupoziční aktivovanosti rozlišuji obzvláště mezi *empirickým prostředím* (tvořeným objektivními stavy věcí známými těm, kdo mluví na určitém místě a v určitém okamžiku) a *osobním prostředím* (týkajícím se vztahu mezi mluvčími).

Vymezení zmíněných presupozičních prostředí se ukázalo jako prospěšné pro pochopení různých zdrojů použitelných mluvčím k tomu, aby ukotvil referenci podle operačních požadavků zablokování predikace ve 2. fázi. Jedním takovým zdrojem je totiž interpersonální vztah, tj. mohl jsem například určit, že jedním z předpokladů pro použití vazby ESTAR + GERUNDIUM oproti PRÉZENTU INDIKATIVU (a to při významu „děje v průběhu“) je skutečnost, že nějaký předurčený vztah mezi mluvčími již existuje nebo musí být alespoň předveden čili vnucen.

2.3 Základní metajazykové a enunciační operace

Na základě ustanovení závazného anaforického charakteru vazby BE + ING v anglickém jazyce (Adamczewski 1978), uplatňuji totožnou analýzu pro španělské ESTAR + GERUNDIUM.

Anaforizace (jakožto základní metajazyková operace prováděná pomocí tohoto operátoru) je nerozlučně spojena s operací ekvivalentnosti. Dále sestavují základní enunciační operace (komentář, vysvětlení, interpretace) proveditelné mluvčím prostřednictvím anaforizace a ekvivalentizace.

Zablokováním predikační relace čili vstupem do 2. fáze výpovědního procesu se totiž mluvčí situuje v doméně „pravení“, která stojí oproti doméně „konání“ příznačné pro predikace v 1. fázi. Anaforická reference poslouží mluvčímu k tomu, aby něco pravil o informačnickém notu, aby jej okomentoval, hodnotil, soudil, interpretoval atd. Invariantní tematická hodnota umožňuje přemístit pozornost na subjekt výpovědi, a tím oznámit, že je charakterizován jistým predikátem. Je to způsob, jak evokovat predikační relaci (srov. Matte Bon 1992), aby se s ní mohla provést další operace. Může se jednat například o podání nového propozičního obsahu nebo o vyjádření jistého záměru skrze implementaci jisté komunikativní funkce.

2.4 Ilokuční hodnoty čili komunikační funkce

Zde beru v potaz různé komunikační funkce, které se dají implementovat pomocí operátoru ESTAR + GERUNDIUM, a to díky jeho invariantní hodnotě. Jak již bylo zmíněno (§ 1.7), takové funkce čili ilokuční hodnoty vycházejí z ústřední operační hodnoty této vazby a pak i z hlavní role jazyka jakožto nástroje vztahování se interagujících mluvčích. Považuji je proto za hodnoty ryze jazykové, oproti hodnotám mimojazykového charakteru. Jimiž jsou omluva, výtky, impozice (imperativ), zobrazení (virtuální reprezentace), pozvání, reformulace, obnovení původního diskurzivního směru, citování, retrospektivnost. Všechny sdílí logický společný jmenovatel, že provedená ilokuční operace je možná pouze na základě predikace nabyté buď v kontextu, v situaci, nebo v různých presupozičních prostředích.

Jedna z funkcí, již jsem mohl identifikovat a tudíž kategorizovat, je možnost provést zobrazení čili virtuální reprezentaci referovaného děje, již tento operátor nabízí. Potvrzuje to ryze abstraktní charakter operátoru, jenž se pohybuje v doméně „pravení“ (srov. Adamczewski 1978). Jedním z doložených rysů predikací s takovou funkcí zobrazení je zvýšená obtížnost při přidělování určité vidové nebo časové hodnoty dané výpovědi, což zpětně zpochybňuje ústřední roli obvykle přidělovanou těmto kategoriím.

Jak již bylo zmíněno (§ 2.1), při rozboru různých hodnot jsem také dokázal určit, že tento operátor v přítomném čase nezřídka referuje o ději již uplynulém. Tuto doposud zcela opomíjenou (pokud je mi známo) schopnost vazby ESTAR + GERUNDIUM považuji za jeden z nejmocnějších důkazů pro validaci její tematické operační hodnoty a anaforické funkce. Je to mimochodem objev umožněný právě především změnou přístupu k analýze na základě předběžného sestavení teoretického rámce s nutností následné validace (viz § 1.1).

2.5 Kontaktní hodnoty čili významové efekty

Zde analyzují všechny ty hodnoty, jež vznikají díky souběhu různých faktorů sémantických, kontextuálních, situačních nebo těch, jež se tykají presupozičních prostředí. Podle pojetí metaoperační gramatiky nemají gramatickou hodnotu, protože nejsou kodifikovány jazykovými operátory. Nemají také výpovědní dosah, jelikož neslouží mluvčímu, ledaže nepřímě, k vyřízení komunikačního aktu vůči adresátovi. Omezují se na konotaci různých entit mimojazykové skutečnosti, jakými jsou vidovost anebo časovost.

Tyto kontaktní hodnoty vznikají až po vyslovení výpovědi, jsou tudíž konečnými hodnotami. Právě kvůli tomu, že nejsou hodnotami výchozími, nedovolují konstruovat dobře utvořené čili přijatelné výpovědi. Nejsou navíc ani jednotné, což znamená, že často lze v dané výpovědi interpretovat více kontaktních hodnot zároveň, někdy i protichůdných.

Těmito hodnotami jsou průběhovost, simultánnost, perdurativnost, iterativnost, postupnost, habituálnost, delimitativnost, inchoativnost, terminativnost, semelfaktivnost, budoucnost. Představuji je s cílem je rozebrat a potvrdit, že k pochopení hloubkového mechanismu fungování vazby ESTAR + GERUNDIUM přispívají jen velmi málo. Je to dáno tím, že nejsou ničím jiným než vnějšími popisy možných interpretací již vytvořených výpovědí. Dalším záměrem je ukázat, že některé hodnoty, u kterých se tradičně uvažuje, že nemohou být danou vazbou označovány (kvůli její domnělé inherentně progresivní hodnotě) jí ve skutečnosti označovány být mohou, a to i bez větších restrikcí.

Kapitola končí statistikou, jejímž hlavním cílem je poukázat, jak obtížné je přidělit této vazbě určitou vidovou interpretaci, a to v nemálo případech. Jedním z důvodů je eventualita, že samotná situace nenabízí dostatek prvků, které by mohl vést k úsudku o tom, jak děj probíhá, což zpětně dokazuje, do jaké míry je vidová interpretace závislá například na daném situačním komponentu. Do této statistiky zahrnuji výsledky, které poukazují na nekontaktní hodnotu retrospektivnosti, a to se záměrem vyvrátit mýtus „děje v průběhu“ jakožto ústřední hodnotu této vazby. Tato hodnota se totiž projevuje jako silný konkurent hodnoty progresivní. Dalším vážným konkurentem je hodnota taktéž „nepřůběhová“, jíž je perdurativnost čili označení procesu trvajícího určitou dobu a obsahujícího přitom eventuální nebo i logická přerušování. To vše se odráží v tom, že vazba ESTAR + GERUNDIUM se často používá, právě když referovaný děj neprobíhá (srov. Matte Bon 1998) ani probíhat nemůže.

2.6 Přítomnost v jiných jazycích

Vycházím z uplatnění jazykové kontrastivní čili konfrontační metody, abych potvrdil, že výsledky dosažené při výzkumu fungování vazby ESTAR + GERUNDIUM mají univerzální

charakter. Nashromážděné údaje by měly také posloužit pro stanovení odlišného presupozičního indexu v každém jazyce, což by mohlo vysvětlovat doložené rozdíly v konfiguraci napříč jazyky (viz § 3.2). Beru rovněž v úvahu důvody, proč v některých jazycích bývá odpovídající vazba údajně častější než v jiných. V neposlední řadě se snažím dokázat, že ekvivalentní gramatické prostředky jiných jazyků slouží ke stejným nebo podobným ilokučním operacím (viz také § 2.4).

Za nejdůležitější výsledky považuji:

a) prokázání původně lokativního, a tudíž situačního i presupozičního charakteru slovesných prvků příslušných vazeb (v čínštině, hindštině, italštině, japonštině a švédštině),

b) potvrzení relačního tematizujícího charakteru různých gerundivních morfémů nebo částic (v albánštině, angličtině, čínštině, italštině, japonštině a mongolštině),

c) zjištění, že kritéria jako stativnost nemají univerzální charakter a není tudíž možné je považovat za validní překážku pro použití ESTAR + GERUNDIUM a ekvivalentních vazeb (ve všech prozkoumaných jazycích, ale zejména v mongolštině, kde jsou případné „odchylky“ vysoce konvencionalizované),

d) potvrzení platnosti mnou zjištěné retrospektivní hodnoty v použití vazby ESTAR + GERUNDIUM a ekvivalentních vazeb různých jazyků v přítomném čase (ve všech prozkoumaných jazycích, ale zejména v japonštině, kde takové použití je konvencionalizované).

3. ILOKUČNÍ MODULACE VÝPOVĚDI

3.1 Vymezení informačního prvku

Toto je koncept, který jsem původně vytvořil, abych mohl brát v potaz možný rozdíl v použití mezi tvary PRÉTERITA a IMPERFEKTA operátoru ESTAR + GERUNDIUM, tj. *estuvo cantando* oproti *estaba cantando*. Takový rozdíl lze totiž těžce uchopit mechanickým uplatněním metaoperační teorie, jelikož oba tvary se nacházejí ve stejné fázi.

Při sestavování konceptu vycházím ze systému *strom dvojité kodifikace* (viz § 1.3), v jehož rámci se operátory ve vztahu minimálního páru umísťují jeden napravo od druhého, a to i v případě, že se nacházejí ve stejné fázi, tj. jeden přijme nebo zpevní rysy 1. fáze oproti druhému, který by přijal nebo zpevní rysy 2. fáze.

Nadále jsem si vytyčil cíl najít možnou příčinu tohoto působení, tím že určím možný procedurální obsah přítomný v každém gramatickém tvaru, jenž dovoluje dané působení. Zjistil jsem tedy, že presumpčně existuje jazykový mechanismus, který se vztahuje na různé morfologické, lexikální, prozodické a syntaktické postupy. V případě *první zmínky* (s vyloučením jakékoliv presupozice) jakožto komunikativní operace je předmět jako třeba *silla*

(židle) identifikovatelný pouze jako *una silla*, přičemž část židle, např. *pata* (noha), je identifikovatelná dvěma způsoby, jako *una pata* a také jako *la pata*. Podobným způsobem je slovesný děj jako *estar en la playa* (být na pláži) formulovatelný v minulém čase jako *estuve en la playa* v kontextu první zmínky, ale jako *estaba en la playa*, pokud je tento údaj již odvoditelný z kontextu a konfiguruje se jako součást jiného děje, v nezbytném vztahu k němu.

Z toho vyvozují předpoklad, že v případě slova *židle* se při první zmínce rýsuje jako možné pouze jediné řešení, neboť údaj se bere ve své celistvosti, tj. bez vztahu nebo asociace k jinému možnému údaji. U údaje *noha* se naproti tomu nabízí dvě možnosti: buď s ním můžeme nakládat jako s izolovaným čili samostatným údajem (*una pata*), nebo jej pojmem jako nedílnou součást hierarchicky nadřazeného objektu neboli údaje, v tomto případě jako součást židle, k níž patří (*la pata*).

Z toho vyplývá, že některé objekty mají schopnost být interpretovány jako samostatné nebo vymezené, zatímco jiné jsou obvykle koncipovány jako součást těch prvních. To by mělo platit i pro koncepční obsah vyjádřený slovesy. Na základě toho jsem postuloval princip *vymezení* informačního prvku působící, když se údaj proponuje sám o sobě (což se shoduje s parametry 1. fáze). Informační prvek by oproti tomu byl nevymezený, pokud presuponuje prvek jiný a je na něm závislý (v souvislosti s parametry 2. fáze).

Právě aktualizování opozice mezi celkem a částí byla analyzována C. Delmasem (2000) jako příznačná operace anglické struktury BE + ING. Podle mého rozpracování lze v případě dvou zmíněných operátorů ve 2. fázi, *estuvo cantando* a *estaba cantando*, pozorovat, že první struktura sice presuponuje predikační relaci, ale tato relace se prezentuje jakoby uzavřená vůči jiným informačním prvkům, a to díky vymezenému působení operátoru v PRÉTERITU. Druhá struktura naopak, ačkoliv taktéž presuponuje danou predikační relaci, vyvolává nutnost asociace s dalšími možnými údaji, aby se mohl inferovat ucelený význam. První struktura takto zapojuje do svého fungování rematický rys, jímž je nabývání pevných informačních obrysů, přičemž druhá struktura zpevňuje rysy tematické. Tím se stane závislejší na jiných informačních prvcích, a tak nechává otevřený informační kanál s důsledným zvýšením inferenčního procesu.

3.2 Gradace použití

Na základě analýzy působení některých operátorů lze stanovit, že jejich určující rysy mohou podléhat určité gradaci čili odstupňování, zvláště když navážou vztah minimálního páru s operátorem ve stejné fázi. Dostáváme tedy ukazatele (odstupňovatelné) pro každý operační rys: určení a výchozí sjednatelnost údaje (1. fáze) a jeho následná presupozice (2. fáze). Pomocí takových indexů lze vysvětlit rozdíly v zobrazení mezi operátory s podobnou funkcí,

ale také mezi ekvivalentními operátory napříč jazyky a varietami stejného jazyka, o což se snažím v této kapitole.

Vycházím z principu cykličnosti pro mnou vytvořenou koncepci, podle něž metajazykové operátory, které sdílí území s jinými operátory v téže fázi, do jisté míry přizpůsobí své rysy, aniž by proto ztratily svou vlastní metaoperační identitu. Vezme-li se v úvahu jeden z těchto parametrů, například sjednatelnost (inherentní vlastnost propozice informačního prvku), spolu s jedním operátorem rovněž propozičním, jakým je například PRÉZENS INDIKATIVU, uvidíme, že stupeň sjednatelnosti operátoru se může lišit v závislosti na tom, zda se ve výpovědním aktu nachází ve vztahu minimálnímu páru s operátorem ESTAR + GERUNDIUM, nebo s operátorem PRÉTERITUM. Údaj proponovaný pomocí PRÉZENTU INDIKATIVU se takto ve vztahu s ESTAR + GERUNDIUM (silně presuponující operátor díky svému zakotvení v již dané situaci) ukáže jako autonomní a sjednatelný. Vůči PRÉTERITU (silně proponující operátor díky svému informačnímu vymezení) se údaj na druhé straně jeví jako závislejší a méně podléhající sjednání.

Pro sestavení *indexu presupozice* vycházím z postřehu formulovaného Mattem Bonem na několika setkáních A.I.Gr.E. (Mezinárodní asociace výpovědní gramatiky) o možném důvodu, proč se některé gramatické operátory sdílené různými jazyky mohou chovat různě v každém z nich. V případě silně presupozičního operátoru, jakým je například URČITÝ ČLEN, se nabízí otázka, proč se v určitých syntaktických nebo diskurzních kontextech objevuje v angličtině, ale nikoli ve španělštině, a naopak. Podle Matteho Bona je důvodem skutečnost, že v některých jazycích je jeho presupoziční síla čili míra vyšší než v jiných.

K tomu dochází nejen napříč jazyky, ale také mezi různými varietami stejného jazyka nebo mezi různými historickými obdobími. Dochází k tomu i mezi minimálními páry operátorů, které se nacházejí ve stejné fázi. V případě dvou operátorů ve 2. fázi, které zároveň tvoří minimální pár (jako výše zmíněné tvary *estuvo cantando* a *estaba cantando*, viz § 3.1), je druhým operátorem presuponováno více než tím prvním. Tj. podle stanovených termínů má vyšší míru presupozice. První operátor pak komplementárně představuje údaj sjednatelnější. Podle fázové teorie, ale také podle vnitřní logiky řečového aktu, údaj již přijatý nebo integrovaný do diskurzního řetězce přestane být předmětem sjednávání.

Vedle španělské vazby ESTAR + GERUNDIUM se podobně zabývám dalšími gramatickými operátory v jiných jazycích. Cílem je právě určit index vyšší nebo nižší presupozice u každého operátoru a eventuálně vymezit kompenzující mechanismy nebo alternativní gramatické strategie, pokud je s presupozičním faktorem nakládáno v každém jazyce jinak.

Pro sestavení *indexu sjednatelnosti* vycházím z rysu postulovaného pro predikáty v 1. fázi, jímž je proponovat údaj. Pomocí propozice se mluvčí pokouší údaj zařadit do diskurzního řetězce a přiměje tím adresáta jej schválit nebo zamítnout (viz § 1.4). Takový proces sjednávání čili určování akceptovatelnosti informačního nova může podle mého pojetí podléhat gradaci.

Na základě protikladné souvztažnosti fází je možné formulovat rovnici, podle níž čím vyšší bude index presupozice daného údaje, tím menší bude jeho index sjednatelnosti, a naopak. Takto je možné si vyložit dojem pozorovaný při různých příležitostech, totiž že v konverzační výměně je obtížné přerušit mluvčího, když například použije sled PRÉZENTŮ za sebou při vyprávění minulých událostí. Jakmile je sled dokončen, zpravidla prostřednictvím PRÉTERITA, dojde ke zvýšení adresátovy schopnosti zasáhnout do diskurzu. To znamená, že tvar PRÉTERITA vydává instrukci, že údaj je uzavřen v sobě, je vymezen, a může tedy být nahrazen jiným. Taková instrukce by usnadnila eventuální zásah či přerušeni ze strany adresáta, z čehož vyplývá vyšší index sjednatelnosti tohoto operátoru. Sjednatelnost je zde pojímána na nejzákladnější úrovni jako zaměnitelnost informačního prvku díky jeho přítomnosti v trinární nebo otevřené predikaci (viz § 1.4).

Pokud jde o strukturu ESTAR + GERUNDIUM, na základě vyzkoumaného materiálu se zdá, že právě v případě použití s IMPERFEKTEM adresát očekává doplnění daného údaje nějakým dalším. Není-li explicitně zaopatřen ten další údaj, aby výpověď byla ucelená, musí být předem silně zajištěna alespoň referenčnost k němu. Toto nucené vyvolávání dalších údajů jsem pracovně nazval „násobné požadování“. V případě použití vazby s PRÉTERITEM, ačkoliv určitá míra presupozice informačního prvku musí být přítomná, aby výpověď byla dobře utvořená, není zapotřebí navázat žádným dalším údajem, jelikož výpověď vystupuje jako soběstačná.

3.3 Střídání fází

Všechny stanovené a ověřené principy vedou k závěrečné analýze, jak mechanismy jazyka dovolují mluvčímu modulovat to, co pronáší, aby dosáhl konkrétních efektů ve svém vztahu s adresátem. Filtry nastavené mluvčím jsou spíše podvědomého rázu (Matte Bon 1992), což ovšem neznamená, že bychom se nemohli pokusit je rozebrat, a to právě díky stopám, jež zanechávají hloubkové operace tvorby výpovědi na povrchu výpovědního řetězce.

S přihlédnutím k ústřední roli mluvčích a interakce mezi nimi při vytvoření výpovědi a také k roli situace a komunikačních záměrů (Matte Bon 1992) umožňuje tato analýza důkladnější pohled na možnosti výběru fáze, v níž se umístí mluvčí s ohledem na informační prvek.

Umožňuje také pochopit, jak eventuální aktivace specifické strategie dovoluje dosáhnout konkrétních ilokučních efektů zaměřených na lepší řízení interpersonálních vztahů.

Na základě koncepce jazyka jakožto výpovědního systému rozděleného na dvě fáze konstruování výpovědi sestavují modulační princip založený na dvou možných tazích: přechod na otevřenou predikaci tam, kde jsou výpovědní podmínky vytvořené pro její blokaci (nucená rematicizace), a přímý přechod na zablokovanou predikaci tam, kde k tomu podmínky nejsou (nucená tematizace). Cílem je dokázat, jak souhrou dvou základních fází a jejich modulačních střídání mluvčí dokáže vytvořit celou řadu ilokučních efektů, jež mu dovolují vybudovat, udržet nebo také zničit vztah s adresátem.

Pro pojmání operace *nucené rematicizace* vycházím z metaoperačního principu, že pokud mluvčí disponuje daným údajem (resp. situačním údajem) a hodlá na něj poukázat, aby se o něm zmínil a přitom skrze něj navázal na jinou operaci, měl by tu referenci zakotvit. Jak již bylo uvedeno (§ 1.4), v případě slovesných soustav lze toho syntakticky docílit zablokováním predikace a přidělením takto získaného predikačního celku gramatickému subjektu. Ve španělském jazyce se jako gramatický operátor 2. fáze pro takové zakotvení nabízí právě vazba ESTAR + GERUNDIUM.

Lze nicméně konstatovat, že leckdy mluvčí používá operátor 1. fáze jako PRÉZENS INDIKATIVU tam, kde jde o informační prvek již známý nebo o zjevnou skutečnost (exoforická reference *ad oculos*, srov. Bühler 1950), a rozhodne se zakotvení neprovést, neodkázat na daný údaj nebo na danou situaci, neintegrovat je do diskurzního řetězce. Vyjádřeno metaoperačními termíny, mluvčí zůstane nebo se rozhodne zůstat v 1. fázi tam, kde by měl přejít do 2. fáze nebo by se alespoň očekávalo, že tak učiní.

Takové chování odpovídá jistým očekáváním relevantnosti ze strany mluvčího, který tímto způsobem řídí možné interpretace adresáta. Mezi ilokučními hodnotami čili komunikativními funkcemi hledanými mluvčím jsem vymezil následující: záměr proponovat údaj jako nový, znovu sjednat údaj, odkázat na odlišnou situaci, uvést shrnutí anebo rozhodnutí, podat definici, změnit odkázaného adresáta, zatajit vlastní informační identitu atd. Základní metaoperační operací pro získání takových efektů je právě odkotvení reference na informační prvek, který je již daný nebo presuponovaný ve výpovědní situaci.

V případě operace *nucené tematizace* jsme v podstatě konfrontováni s enunciační skutečností, jež je opakem té předchozí. Již Matte Bon (1992) se zmiňuje o tom, že mluvčí mnohdy presuponuje informační prvky pro adresáta zcela nové. Jedním z důvodů pro takový postup je podle tohoto autora větší zájem mluvčího probrat něco jiného, než to, o čem kon-

krétně vypovídá v dané chvíli. Toto lze interpretovat v rámci metaoperační teorie tak, že mluvčího spíše zajímá předávání jiných informačních prvků (explicitních a také implicitních) nebo docílení jistých komunikativních funkcí, k čemuž slouží právě nucené zablokování výpovědi.

Takový postup spočívá v presupozici znalosti, již by mohl adresát mít o tom, o čem se mluví, ať už je tato znalost skutečně sdílená nebo ne. Na základě různých parametrů přidělitelných každé fázi (§ 1.6) lze stanovit, že mluvčí takovou předchozí znalost presuponuje, pokud daný informační prvek nehodlá vyřídit ani sjednat. V takových případech si počíná tak, jako kdyby onen prvek již byl součástí sdíleného informačního pole obou mluvčích.

Jako obecný ilokační efekt získaný takovou výpovědní modulací jsem mohl určit vnucení jistého stavu věcí, resp. jistého světového názoru. V rámci interpersonálních vztahů může nucená presupozice sloužit k poukázání na hierarchickou strukturu daného vztahu či k jejímu ozřejmění. V případě tázací výpovědi jsem rovněž určil záměr orientovaného tázaní, pomocí něhož mluvčí již samotným dotazem podporuje čili vnucuje jistý výběr možné interpretace.

Kapitolu uzavírá analýza důsledků, které může přinést nepřiměřené provedení nuceně tematizující operace, což je zdrojem možných konfliktů nebo enunciačních chyb.

INTRODUCCIÓN

El objetivo del siguiente trabajo es investigar uno de los procedimientos gramaticales existentes en el sistema de la lengua española para la modulación ilocutiva de la información, el operador tradicionalmente llamado perífrasis progresiva, o sea, la estructura ESTAR + GERUNDIO.

Se parte de la tesis de Henri Adamczewski de que el operador equivalente en inglés BE + -ING constituye predicados bloqueados de carácter anafórico, por tanto temáticos, en contraste con la forma simple del verbo, la cual constituiría un predicado libre en cuanto la pieza informativa se aporta en el mismo momento de la enunciación, siendo por ende intercambiable, de carácter remático.

A partir de la descripción y confirmación del valor operativo invariante de este microsistema, indago en las causas de su aparición o alternancia con otras formas o estructuras gramaticales, así como en los efectos de sentido que pueda desarrollar en el marco de un enunciado. El objetivo final lo constituirá el análisis de las posibilidades modulatorias con las que puede contar el enunciador en la gestión de la pieza informativa y de su relación con el interlocutor por medio de este operador gramatical.

1. MARCO TEÓRICO

1.1 Metodología y corpus

Como punto de partida tomo la formalización teórica de A. Culioli (1968), con su creación de un modelo de lenguaje que establece que las operaciones lingüísticas constituyen operaciones enunciativas y predicativas. Dentro de este sistema teórico, el enunciador es la noción clave al ser él quien toma a su cargo la *lexis* o relación predicativa y la hace efectiva, aplicando operaciones de modulación según los parámetros de la situación enunciativa, con objeto de producir enunciados bien formados y significativos.

El contexto y la situación son por tanto inseparables del enunciado al estar en su misma génesis. A partir del emplazamiento de la relación predicativa respecto de la situación enunciativa, el interlocutor o coenunciador la avala o la rechaza, produciéndose de tal modo las distintas operaciones comunicativas. Estas se producen a un nivel profundo y subconsciente, y dejan huellas en la superficie de la cadena enunciativa. Tales huellas están constituidas por los elementos o más bien los operadores gramaticales.

Así, una idea se enuncia teniendo en cuenta la situación, el contexto discursivo y la relación de los hablantes. Este enunciado va a adquirir una forma morfosintáctica precisa en dependencia de estas variables, y esta forma marcaría si habría de ser negociado o asumido en la interacción, aunque claramente el coenunciador tendría la última palabra.

El corpus utilizado debe contener por ende los elementos señalados: contexto, situación y demás entornos en los que se emite el enunciado. Solo así sería posible evitar confundir «las reglas de buena formación de la relación predicativa con las reglas de buena formación de la relación enunciativa», como advirtiera el mismo Culioli (1999). Un corpus con tales características lo he hallado primariamente en diferentes obras televisivas y cinematográficas, sobre todo en el serial de televisión *Cuéntame cómo paso*, debido al especial manejo de los diferentes tipos de situaciones y personajes, y a que sus diálogos se caracterizan por un cierto grado de espontaneidad. Los resultados paso en un momento sucesivo a confirmarlos con el auxilio de otros corpus, orales y escritos.

En los principios de la enunciación según Culioli se basa posteriormente H. Adamczewski (1978, 1982) para elaborar su teoría metaoperacional, según la cual todo operador gramatical va a tener un valor operativo profundo e invariante de naturaleza remática o temática. Los operadores remáticos o de fase I corresponderían a la relación predicativa propuesta por el enunciador. Los operadores temáticos o de fase II corresponderían a predicciones o piezas informativas ya aparecidas y asumidas en la situación discursiva, que sirven como base para aportar nuevos componentes proposicionales.

El modelo enunciativo de Culioli, en cuanto marco teórico establecido previamente, también me permitirá desarrollar y afinar otros postulados necesarios para la comprensión del funcionamiento de la estructura ESTAR + GERUNDIO, objeto central de este estudio. Se trata del principio de parte y todo (§ 3.1), del principio de la gradación de uso (§ 3.2) y del principio de la modulación ilocutiva del enunciado (§ 3), o sea, sobre cómo un enunciador puede hacer uso de los recursos gramaticales con los que cuenta la lengua para hacer pasar o filtrar una pieza informativa de un modo preciso y así poder gestionar su relación con el coenunciador.

El centro de un sistema lingüístico así concebido lo vienen a constituir los participantes en la enunciación. Las formas y estructuras gramaticales desempeñan en primera instancia una función comunicativa sobre la base de su propio valor ilocutivo, están por tanto en función de los actos de habla. Solo subsidiariamente, con arreglo al contexto y en contacto con las diversas variables de la situación discursiva adquieren un significado extralingüístico. En el caso de los dispositivos verbales, tales valores de contacto son el tiempo, el modo de acción o el aspecto, no codificados a nivel gramatical (véase § 1.7).

1.2 El enunciado

En el sistema de enunciación de Culioli (1968), la *lexis* es una relación predicativa antes de ser modulada y situada en el discurso. Es una de las varias maneras posibles de formular una idea dada, de emplazarla en la cadena enunciativa. Al tomar posición este enunciable, con arreglo al contexto y a la situación, es que estamos en presencia de un enunciado.

El enunciado es por tanto una cierta configuración de marcadores, los cuales son a su vez huella de ciertas operaciones. En el marco del enunciado, para poder considerarlo como bien formado, los elementos constituyentes deben ser solidarios, o sea, mantener una determinada coherencia. El enunciado tiene un carácter obligatoriamente lineal, si bien en paralelo aparecen elementos suprasegmentales como la entonación o el acento tónico. Gracias a estos indicadores el coenunciador puede seguir las operaciones ejecutadas por el enunciador y activar el proceso inferencial necesario para la interpretación. El obstáculo representado por la linealidad queda corregido por estos indicadores del estatus informacional (Adamczewski 1991).

1.3 La predicación

Adamczewski (1978, 1996) aduce que la forzosa linealidad de un enunciado ha llevado evidentemente a concebir de manera binaria la predicación que este comporta. O sea, que todo enunciado se ha visto como compuesto tan solo de dos elementos: sujeto y predicado.

Basado en el concepto de las operaciones profundas a la base de la génesis del enunciado de Culioli (2000), operaciones de las que quedarían huellas en la cadena enunciativa gracias a los operadores metalingüísticos, propone un modelo con relaciones predicativas de dos tipos: abiertas o bloqueadas.

La primera relación predicativa estaría compuesta por tres elementos: sujeto y un predicado divisible a su vez en verbo y argumento del verbo. Aquí el sujeto es autónomo, los mecanismos intraproposicionales están en acto. Presenta aun la particularidad de que lo predicado puede resultar elegido dentro un abanico de posibilidades en el momento de la enunciación, de ahí su carácter remático (véase también § 1.4).

La segunda se reduciría a dos únicos elementos: sujeto y un predicado bloqueado. El sujeto no es de ninguna manera autónomo, los mecanismos intraproposicionales se hallan bloqueados, es el enunciador quien los toma a su cargo. Lo predicado se encuentra ya asumido en el discurso, por lo que no puede ser cambiado, es por ende de carácter temático. Esto permite la atribución al sujeto gramatical de un predicado complejo, lo cual conlleva un cambio de orientación del eje del enunciado hacia la izquierda, hacia el mismo sujeto. De tal

manera, lo predicado viene a constituir una propiedad del sujeto gramatical en el momento de la enunciación.

La predicación abierta serviría de soporte a la proposición de la pieza informativa, mientras que la bloqueada a su presuposición (véase § 1.4). Estas dos operaciones básicas permitirían a los enunciadores mantener una contabilidad de lo que ha ocurrido entre ellos (Matte Bon 1992). Quedaría de este modo indicada cómo debe ser procesada la información, corrigiéndose así la linealidad del discurso emitido.

Según Adamczewski (1995, 1997), en las lenguas actúa un principio de ciclicidad, o sea, una sistematicidad interna que hace que toda operación discursiva se rija por las mismas pautas, o bien se inscribe en fase I o bien queda inscrita en fase II. Esta idéntica geometría constituiría el principio de organización fundamental de toda gramática a la vez que generaría sus múltiples facetas observables en su actualización discursiva. Sobre la base de este principio es que paso a examinar diferentes formas y estructuras, bajo el presupuesto de que su comportamiento es similar al del operador ESTAR + GERUNDIO.

Esta idea de la ciclicidad inherente al sistema gramatical ha sido retomada por F. Matte Bon (2015), el cual la ha aplicado de manera algo diferente, no meramente postulando que los mismos mecanismos o pautas aparecen en distintos microsistemas sino que además los mismos elementos vienen a posicionarse de forma recursiva en una de las dos fases posibles. Según tal sistema, bautizado como “árbol de la doble codificación” o aun “árbol de las muñecas rusas”, cada operador gramatical, aun si en posesión de un valor fásico invariante, puede venir a posicionarse más a la derecha o más a la izquierda en relación con otro operador con el que entre en relación de par mínimo.

Esta tesis parece aportar una confirmación a la propia expuesta más adelante de gradación relativa del valor invariante (véase § 3.2), o cuanto menos complementarse con ella. Así, un factor como el mayor o menor índice de presuposición hallaría explicación operativa en el diferente posicionamiento de un operador respecto a otros, en el marco de la arquitectura establecida por las ramificaciones del árbol de la doble codificación.

1.4 Operaciones básicas

En el marco de la relación predicativa, de base ternaria, los argumentos verbales (o tercer elemento hacia la derecha del enunciado) son en principio seleccionables. Tienen por tanto un cierto índice de sustituibilidad. Estamos en la fase I de producción del enunciado, el enunciador propone o emplaza un dato, para que el coenunciador lo avale o lo rechace. El dato hace entrada en el juego comunicativo.

Si el dato es aceptado por el coenunciador, nos hallaríamos en la fase II de la producción enunciativa. El dato se integra en el discurso, pasando a un segundo plano. La pieza informativa así configurada resulta la base de otras operaciones, viene a formar parte de otras piezas informativas. Esto no impide que el dato no pueda ser rediscutido o renegociado, lo cual requeriría a su vez una vuelta a la fase I.

En cuanto al segundo tipo de relación predicativa, de base binaria, el núcleo del predicado queda bloqueado junto con los argumentos. Cambia la orientación del eje del enunciado hacia la izquierda, ya que se obtiene un conjunto predicativo que se adscribe al sujeto del enunciado. El dato configurado en fase II se presupone, deja de ser seleccionable, viene a formar parte del pequeño patrimonio común construido en cada interacción lingüística.

1.5 Arquitectura del predicado

Los predicados en fase II se encuentran dominados por uno de orden superior (Adamczewski 1978). Esto se debe a que las relaciones predicativas tematizadas o bloqueadas representan un dato ya adquirido, el cual forma parte de otra relación predicativa de la que forzosamente depende. Esta otra relación suele ser remática y representa el dato que se propone o la intención del enunciador, y domina a la relación temática. Debe señalarse que este predicado dominante o superior no tiene por qué corresponderse con una oración principal. Es dominante según el orden que ocupa en la fabricación del enunciado, desde el punto de vista sintáctico pueda tratarse de una oración subordinada.

En la segunda parte del trabajo paso a analizar cómo se manifiesta este carácter dominante en la construcción ESTAR + GERUNDIO (§ 2.1). Me ocupo asimismo de posibles desajustes o fallos interpretativos así como de los mecanismos compensatorios activables en el acto enunciativo en caso de ausencia del predicado dominante, portador del contenido proposicional a inferir.

1.6 Los ejes de la comunicación

Aquí me concentro en el análisis teórico de los distintos ejes alrededor de los cuales gira el acto comunicativo, desde un punto de vista enunciativista. Serían el eje de la información, el eje de la realidad extralingüística y el eje del enunciador. Realizo un bosquejo histórico del tratamiento dado a cada uno de los términos implicados. El objetivo final es presentar los rasgos específicos de cada eje, según la elaboración de Matte Bon (1998). A partir de los resultados obtenidos en la investigación, añado sucesivamente a estos rasgos otros que sirven para complementarlos y así profundizar en su comprensión (§ 3).

El eje de la información o de la pieza informativa constituye el parámetro central al que se subordinan los dos restantes ejes. Un ejemplo de rasgo específico de la pieza informativa es el efecto realzado de objetividad que transmite en la fase I del proceso enunciativo. Un dato con tal configuración se halla más cerca del eje de la realidad extralingüística y más lejos del eje del enunciador, lo que provoca el efecto de “borrado” del enunciador tras sus propias palabras.

Junto con el análisis del eje o parámetro de la información, examino el mayor o menor grado de referencia a la realidad extralingüística que ejecuta la pieza informativa. Para esto me apoyo en conceptos como el de *dominio nocional* (Culioli 1990) o el de *complejo semiótico* (Delmas 1993), sobre cuya base se puede determinar el nivel de activación o codificación del referente extralingüístico. Se parte de la tesis fundamental de Adamczewski (1978) de que los elementos gramaticales de una lengua no representan realidades extralingüísticas. Es este un punto de viraje cardinal respecto a otros enfoques o teorías que siempre de alguna manera equiparan lo lingüístico o gramatical a lo extralingüístico, confundiendo lengua y mundo. Las formas y estructuras gramaticales son operadores que revelan en la superficie las operaciones profundas que ellos mismos ejecutan, de lo que se puede decir que tienen carácter metalingüístico. Arrojan luz sobre los mecanismos de montaje de la construcción lingüística. Son los signos tangibles de la actividad del enunciador. Según la puntualización de Matte Bon (1992) no remiten directamente al mundo extralingüístico, sino a la lengua misma, a ellos mismos. Gracias al mapa que van estableciendo al actuar, se logra la coherencia discursiva que permite a los interlocutores gestionar su interacción. Junto al análisis de la estructura ESTAR + GERUNDIO y de otros operadores según los principios metaoperacionales estipulados, intento a lo largo del trabajo constatar y demostrar que los tradicionalmente descritos como valores de las formas (tiempo, aspecto, etc.) no son más que efectos de sentido o valores de contacto, y que tienen por tanto carácter extralingüístico.

El capítulo termina con la exposición y el análisis de los parámetros atribuibles al enunciador en su gestión de la pieza informativa. La perspectiva enunciativista coloca al enunciador en el centro de la atención, a diferencia de otros enfoques, que se concentran en la relación entre lengua y mundo referido. El enunciador ejecuta operaciones metalingüísticas más o menos subconscientes. Se relaciona, sobre la base de la referencia a la realidad extralingüística, con el coenunciador. En el caso de la fase I por ejemplo la intervención del enunciador resulta menor, lo que evoca la mencionada sensación de mayor objetividad y seguridad al transmitirse la pieza informativa. En el caso de la fase II, al hacerse cargo el enunciador de lo dicho, su intervención es mayor, lo que conlleva una sensación de mayor subjetividad y relatividad. De tal modo el enunciador puede modular lo que va enunciando,

creando así efectos ilocutivos que puedan ayudarlo en su gestión de la relación interpersonal que tiene con el coenunciador.

1.7 Valor operativo, valor ilocutivo y valor de contacto

Aquí paso a hipotetizar que las formas y estructuras gramaticales guardan relación con tres entidades, las cuales muestran su modo de actuar en la enunciación. Serían un valor operativo o valor central o valor invariante, un valor de contacto o efecto de sentido, y un valor ilocutivo o función comunicativa.

El valor ilocutivo es un valor que se obtiene directamente a partir del operativo, lo que está en consonancia con la visión de la lengua como sistema de implementación de los actos de habla (Malinowski 1946, Austin 1962, véase también § 1.9). El valor operativo determina al ilocutivo, pues usamos la lengua precisamente para la consecución de ciertos objetivos. El valor de contacto (de cariz temporal, de modo de acción o aspectual en el caso de los verbos) se obtiene también a partir del operativo, pero con la contribución de otros factores, contextuales y situacionales (véase § 2.1). De esto que el valor ilocutivo prima en lo que respecta a la selección de la forma, mientras que el de contacto es un producto secundario de la utilización de la lengua.

El efecto de sentido se obtiene una vez fabricado el enunciado. Surge en el contacto del valor operativo y el entorno de comunicación, o sea, del contexto y la situación enunciativa, o también por implicatura. Debido a que depende del contacto entre estas variables, lo considero un valor de contacto. De ello se desprende que en cada contexto el efecto de sentido será diferente, y según el material investigado no necesariamente uno solo, no cabe entonces teorizarlo, tan solo describirlo.

1.8 Diferencial de sentido

El principio de relevancia (Sperber, Wilson 1986) y el principio de respeto a las máximas conversacionales así como el principio de las implicaturas que surgen por su violación (Grice 1975) son conceptos clave para entender la actuación de los operadores gramaticales según la teoría de la enunciación.

Estipular que el diferencial de sentido entre las representaciones oracionales semánticas y las ideas realmente transmitidas a través del enunciado se resuelve con ayuda de procesos inferenciales (Sperber, Wilson 1986), me sirve de punto de partida para aclarar a lo largo del trabajo el modo de actuar particular del operador ESTAR + GERUNDIO.

Parto de la hipótesis de que esta estructura opera a través de la creación constante de tales diferenciales. Concibo por tanto al operador ESTAR + GERUNDIO como un estímulo

ostensivo de naturaleza lingüística, en lo que representaría otro de los que considero mis aportes aquí a la comprensión de su comportamiento.

La comunicación ostensiva y su índice, el estímulo ostensivo, son un aspecto integrante del principio de la relevancia. Este estímulo se define como aquel utilizado por el enunciador para hacer manifiesta su intención informativa (Sperber, Wilson 1986). El comportamiento ostensivo proporciona evidencia sobre los pensamientos del enunciador. A través del gesto ostensivo se apunta a una información básica que se intenta manifestar. La relación entre la evidencia proporcionada y esta información básica es en principio arbitraria. Solo las interpretaciones que resulten suficientemente relevantes en las circunstancias dadas y con los supuestos que se trabajen serán las que tengan mejores probabilidades de ser asignadas al gesto en cuestión.

Precisamente el operador ESTAR + GERUNDIO suministra una evidencia sobre algo que ya está ahí, en el contexto discursivo, en la situación, o incorporado al discurso con arreglo a las distintas variables de entorno (§ 2.1). Se trata de hacer relevante al coenunciador una pieza informativa dada, induciéndolo así a una interpretación de la intención comunicativa. Por tal motivo considero que forma parte de un todo informativo (véase § 3.1), representado por dicho estímulo ostensivo.

1.9 El carácter ilocutivo del enunciado

Me baso aquí primariamente en la constatación de B. Malinowski (1946) sobre el hecho de estar la forma gramatical en función del acto de habla o función comunicativa. Tal posición fue posteriormente adoptada y desarrollada en sus análisis filosóficos sobre el lenguaje por J. L. Austin (1962) y J. R. Searle (1968). En especial según Searle, cada enunciado contiene como parte de su significado un cierto indicador de fuerza ilocutiva, y por tanto cada acto rético constituye inevitablemente uno ilocutivo.

Aun según Searle (1969), los actos de habla ejecutados al enunciar una oración son en general una función del significado de la oración, lo cual guarda una estrecha relación con las constataciones de Malinowski y de Culioli de que los componentes oracionales contienen claves o dejan huellas que apuntan a la función comunicativa que se tiene en mientes. Significados circunstanciales, como pueden serlo los significados aspectuales o los de modo de acción (véase 1.9), se alcanzan solo de manera secundaria. Tal enfoque muestra además la necesidad de poner en el centro de los análisis lingüísticos al enunciador y a su relación con el coenunciador por medio del acto enunciativo.

Estas observaciones me conducen al análisis de cómo interactúan estructura y función. Uno de los objetivos es precisamente el comprobar la existencia de dispositivos gramaticales

convencionales para la ejecución de los actos ilocutivos (cf. Searle 1969). Sobre la base de que los actos de habla pueden ser más o menos definidos y precisos en lo que toca a su fuerza ilocutiva (Searle 1968), otro objetivo sería comprobar la existencia de recursos con los que el enunciador se relaciona con el coenunciador por medio del acto de habla, sobre la base de la modulación de su fuerza ilocutiva. Tal hecho nos conduce a la estipulación del principio de modulación del acto ilocutivo, principio en función de la gestión que lleva a cabo en todo momento el enunciador de su relación con el coenunciador. Este fundamento teórico viene a servir de apoyo al objetivo final del trabajo, la estipulación del principio de modulación del acto ilocutivo, principio en función de la gestión que lleva a cabo en todo momento el enunciador de su relación con el coenunciador.

2. EL SISTEMA EN MARCHA

2.1 Valor invariante de ESTAR + GERUNDIO y contribución de las formas

En esta segunda parte del trabajo me ocupo más específicamente del operador ESTAR + GERUNDIO, con la aplicación de los postulados de la teoría de fases expuestos y desarrollados en la parte anterior.

Me sirvo del principio de composicionalidad, tradicionalmente adscrito a G. Frege, para la determinación del modo en el que cada uno de los componentes de la estructura ESTAR + GERUNDIO contribuye a su significado funcional de conjunto. El análisis de los distintos empleos de ESTAR me ha permitido confirmar la afirmación de carácter general realizada por Matte Bon (1992) en el sentido de que este operador se emplea con frecuencia cuando «el enunciador quiere referirse más específicamente a la situación concreta en la que se encuentra».

A través de sus diferentes usos, a partir de un significado locativo original, el operador ESTAR ha desarrollado la capacidad de apuntar a la situación. En concreto y según mi propia hipótesis, de apuntar ostensivamente a la situación sobre la que el enunciador contempla comunicar algo en función de la consecución de sus objetivos (véase § 1.8). En el marco de esta construcción la operación básica ejecutada por este operador sería la de anclar la predicación a la situación de referencia.

Se hace necesario distinguir entre los conceptos de *situación* y de *acción*. Tradicionalmente se considera que la estructura ESTAR + GERUNDIO indica una acción en curso. Con el material investigado en mano, tal afirmación es simplemente insostenible, debido a que sistemáticamente se encuentran ejemplos de uso donde la acción está interrumpida, o debe aún ejecutarse, o incluso ya ha transcurrido. Esta posibilidad de expresar retrospectividad

constituye precisamente otro de los hallazgos que considero una contribución personal a los estudios sobre esta construcción (véase también § 2.4).

El morfema de GERUNDIO es asimismo un operador de fase II al estar especializado en el enlace con una anterioridad informativa, o sea, con una pieza informativa con la que ya cuentan los coenunciadores. Con el empleo del GERUNDIO el enunciador evoca una relación que ya es efectiva entre el sujeto y el predicado (Matte Bon 1992). Con tal operación el enunciador habla de la relación en sí, no de la pieza informativa en cuestión. El hecho de que en el acto enunciativo dicha relación predicativa ya es efectiva, evoca comprensiblemente a menudo un efecto de sentido de progresividad. La acción verbal referida sin embargo puede estarse desarrollando en cualquier eje del tiempo extralingüístico, sobre esto no decide la forma gramatical.

El contenido procedimental de todo operador de fase II es el enlace con una anterioridad informativa. El contenido proposicional de la pieza con la que se enlaza puede ser en principio de cualquier tipo. El antecedente al que se hace referencia puede ser lo mismo algo ya dicho o algo ya sucedido, que algo relativo a la situación dada o algo perteneciente a los conocimientos compartidos de los coenunciadores en el marco de los distintos entornos que los determinan (véase también § 2.2).

Gracias a tal concepción es que he podido ulteriormente concluir que en caso de empleo del operador GERUNDIO en función impositiva la diferencia con una orden dada en IMPERATIVO radicaría en que el GERUNDIO requiere un enlace con un determinado segmento del contexto, de la situación o de alguno de los posibles entornos presuposicionales. Uno de tales entornos lo constituye por ejemplo el entorno de relación entre los hablantes (§ 2.2). Significa esto que el uso del GERUNDIO en dicha función impositiva lo justifica por ejemplo la existencia de una determinada relación ordenada o de jerarquía entre los coenunciadores. Esta es una condición proposicional que requiere el contenido procedimental de un operador de fase II como el GERUNDIO.

2.2 Entornos de presuposición

Sobre la base del análisis de Coseriu (1956) sobre los *entornos* como fondo insoslayable de todo acto de habla, delimito y tomo en consideración aquellos entornos que activan la presuposición de la pieza informativa. Como entorno cabe considerar todo aquello alrededor del acto de habla que de manera casi constante participa en la determinación de los signos lingüísticos.

Para la determinación de los entornos de presuposición me baso en la constatación de Culioli (1971) de que toda relación está orientada y de que esta orientación depende por una parte de las propiedades de los elementos constituyentes de la relación y por otra, de las modulaciones que se ejecutan en dependencia de la situación enunciativa o de los presupuestos de los enunciadores.

Entornos de presuposición vendrían a ser entonces aquellos que de manera más clara condicionan el paso de la fase I a la fase II en el proceso de fabricación del enunciado. Determino tres tipos: contexto, situación y entorno en sí.

Considero *contexto* solamente el entorno formado por signos lingüísticos o también no lingüísticos (aun si equivalentes a elementos lingüísticos). Seguidamente distingo entre *contexto verbal* (formado por los elementos lingüísticos que se encuentran en las inmediaciones del operador gramatical analizado), *contexto discursivo* (formado por aquellos elementos lingüísticos que no se encuentran en el entorno verbal inmediato, o también por aquellos elementos implícitos), y *contexto no verbal* (que abarca a elementos no estrictamente lingüísticos pero que sin embargo prestan soporte a la expresión lingüística o la sustituyen).

En el marco del contexto verbal intento esbozar el estado presuposicional de operadores léxicos y gramaticales como son los cuantificadores, los verbos modales epistémicos o los verbos estativos. Se trata tan solo de un primer acercamiento a la compleja relación mutua entre tales operadores y la construcción ESTAR + GERUNDIO. Por tal razón me limito a señalar posibles interconexiones, que puedan resultar útiles para investigaciones ulteriores.

Considero *situación* o contexto situacional las circunstancias y relaciones espaciotemporales que se crean automáticamente por el mismo hecho de entablarse la comunicación. La situación representa de hecho el espacio-tiempo del acto discursivo, creado por el discurso mismo y ordenado con respecto a su sujeto (Cosieru 1956).

Considero *entorno* propiamente dicho todos aquellos elementos que no forman estrictamente parte del acto y situación comunicativos pero que se actualizan con ellos (véase también en § 2.2). Son elementos que a su vez afectan al acto comunicativo e incluso lo conforman. Por su relevancia en el tema de la activación presuposicional distingo especialmente entre *entorno empírico* (formado por los estados objetivos de cosas conocidos por los que hablan en un lugar determinado y en un momento determinado) y *entorno personal* (referido a la relación entre los coenunciadores).

La determinación de dichos entornos de presuposición se ha mostrado útil para la comprensión de las diferentes fuentes a las que el enunciador puede acudir para anclar la referencia según los requerimientos operaciones del bloqueo de la predicación en fase II. Una de estas fuentes es precisamente la relación interpersonal, gracias a cuyo establecimiento he

podido por ejemplo determinar que uno de los presupuestos para el empleo de la construcción ESTAR + GERUNDIO en vez del PRESENTE DE INDICATIVO (con un significado pongamos de “acción en curso”, en el que ambos operadores compiten) es la realidad de que alguna relación preestablecida entre los hablantes ya exista o que al menos se represente o sea impuesta.

2.3 Operaciones metalingüísticas y enunciativas básicas

Sobre la base de la estipulación del forzoso carácter anafórico de la construcción BE + ING en el idioma inglés (Adamczewski 1978), aplico idéntica análisis al español ESTAR + GERUNDIO. La anaforización, como operación metalingüística básica ejecutada por medio de este operador, se encuentra indisolublemente ligada a la operación de puesta en equivalencia. A continuación establezco operaciones enunciativas básicas ejecutables por el enunciador a partir de la anaforización y la equivalencia. Se trata del comentario, la explicación y la interpretación.

Por medio del bloqueo de la relación predicativa o entrada en la fase II del proceso enunciativo el enunciador se sitúa en el dominio del “decir”, el cual se opone al dominio del “hacer” característico de las predicaciones en fase I. La referencia anafórica le sirve al enunciador para decir algo sobre la pieza informativa con la que ya cuenta, para comentarla, valorarla, juzgarla, interpretarla, etc. El valor invariante temático le permite desplazar la atención hacia el sujeto del enunciado y con ello declarar que este se encuentra caracterizado por tal predicado. Es un modo de evocar la relación predicativa (cf. Matte Bon 1992), para poder pasar a ejecutar con ella otras operaciones. Puede por ejemplo tratarse de la suministración de un nuevo contenido proposicional o de la expresión de una cierta intención a través de la implementación de una función comunicativa determinada.

2.4 Valores ilocutivos o funciones comunicativas

Aquí tomo en consideración diferentes funciones comunicativas que pueden implementarse por medio del operador ESTAR + GERUNDIO gracias precisamente a su valor invariante. Como ya mencionado más arriba (§ 1.7), tales funciones o valores ilocutivos se generan a partir del valor operativo central de esta construcción, y esto sobre la base del papel fundamental que juega el sistema lingüístico en cuanto instrumento de relación entre los coenunciadores. Por tal motivo considero estos valores como genuinamente lingüísticos, en contraste con valores de carácter extralingüístico. Entre ellos se cuenta la excusa, el reproche, la imposición, la representación, la invitación, la reformulación, la retoma del hilo del discurso, la cita, la retrospectividad. Todos comparten un lógico denominador común, el que

la operación ilocutiva ejecutada es posible sobre la base de contar con una predicación ya adquirida en el contexto, en la situación o en los distintos entornos de presuposición.

Una de las funciones que he podido identificar y por ende categorizar es la posibilidad que este operador ofrece de ejecutar una representación de la acción referida. Esto a confirmación del carácter abstracto del operador, el cual se mueve en el dominio del “decir” (cf. Adamczewski 1978). Uno de los rasgos comprobados de las predicaciones con tal función representativa es la mayor dificultad con la que nos encontramos a la hora de querer asignarle un valor aspectual o temporal determinado al enunciado en cuestión, lo cual a su vez pone en duda el rol central tradicionalmente asignado a estas categorías.

Como ya mencionado más arriba (§ 2.1), al estudiar los diferentes valores he podido igualmente determinar que este operador en tiempo presente no pocas veces se refiere a una acción ya transcurrida. Esta capacidad de la construcción ESTAR + GERUNDIO, hasta ahora pasada totalmente por alto (por cuanto me es dado saber), la considero una de las pruebas más poderosas para la validación de su valor operativo temático y de su función anafórica. Dicho sea de paso, es este un hallazgo posibilitado ante todo precisamente por el cambio de enfoque en el análisis, a partir del establecimiento previo de un marco teórico con el imperativo de su posterior validación (véase § 1.1).

2.5 Valores de contacto o efectos de sentido

Aquí examino todos aquellos valores que surgen gracias a la conjunción de distintos factores semánticos, contextuales, situacionales o entornales. Según la concepción de la gramática metaoperacional no tienen valor gramatical, visto que no se hallan codificados por los operadores lingüísticos. Tampoco tienen alcance enunciativo pues no le sirven sino indirectamente al enunciadador para la gestión del acto comunicativo en relación al coenunciador. Se limitan a connotar entidades de la realidad extralingüística, como pueden ser la temporalidad o la aspectualidad.

Estos valores de contacto surgen a enunciado hecho, son por tanto valores finales. Precisamente por no ser valores iniciales es que no permiten producir un enunciado bien formado o aceptable. No son ni tan siquiera unívocos, pues a menudo en un enunciado dado pueden interpretarse varios valores a la vez, incluso opuestos entre sí.

Dichos valores son la progresividad, la simultaneidad, el englobamiento, la iteratividad, la gradualidad, la habitualidad, la delimitación, la incoatividad, la conclusividad, la puntualidad, la futuridad. Los presento con el objetivo declarado de desmontarlos y corroborar que no aportan mucho a la comprensión del mecanismo profundo de funcionamiento de la construcción ESTAR + GERUNDIO. Esto debido a que no son nada más que descripciones externas

de posibles interpretaciones de enunciados ya producidos. Un ulterior objetivo es mostrar que algunos valores, tradicionalmente considerados como incompatibles con dicha construcción (debido a su supuestamente inherente valor progresivo), en realidad no lo son. De hecho, como muestra el material estudiado, el operador es capaz de alcanzar tales valores en determinadas configuraciones contextuales, y sin mayores restricciones.

El capítulo concluye con una estadística cuyo principal objetivo es mostrar la dificultad de asignar en no pocos casos a este operador una interpretación aspectual determinada. Una de las causas para ello es la eventualidad de que la misma situación no ofrezca suficientes elementos de juicio sobre el modo de desarrollo de la acción, lo cual a su vez muestra hasta qué punto depende la interpretación aspectual digamos del elemento situacional dado. En esta estadística incluyo los resultados del valor no de contacto de la retrospectividad, con objeto de desmontar el mito de “acción en curso” como valor central de esta estructura. Este valor se perfila de hecho como un fuerte competidor del valor progresivo. Otro serio contendiente es un valor igualmente “no progresivo” como el de englobamiento, o sea, la indicación de un proceso que dura un cierto tiempo y que a su vez contiene interrupciones eventuales o también lógicas. Todo esto corrobora el hecho de que la estructura ESTAR + GERUNDIO se usa a menudo precisamente cuando la acción referida no se está realizando (cf. Matte Bon 1998) ni realizar se puede.

2.6 Presencia en otros idiomas

A partir de la aplicación de un método contrastivo, intento confirmar que los resultados obtenidos en el examen del funcionamiento de la estructura ESTAR + GERUNDIO son de carácter universal. Los datos reunidos deberían poder asimismo servir para el establecimiento de un índice de presuposición diferente en cada idioma, lo cual podría explicar las diferencias documentadas en la configuración puntual de idioma a idioma (véase § 3.2). Tomo igualmente en consideración las razones por las cuales en algunos idiomas el operador equivalente es más frecuente que en otros. No en último lugar intento demostrar que recursos gramaticales equivalentes de distintos idiomas están en función de iguales o parecidas operaciones ilocutivas (véase también § 2.4).

Entre los resultados más importantes se pueden contar:

a) comprobación del carácter en principio locativo y, por extensión, situacional y presuposicional de los elementos verbales de las estructuras correspondientes en cada idioma (en chino, hindi, italiano, japonés y sueco),

b) confirmación del carácter tematizador relacional de los diferentes morfemas o partículas de gerundio (en albanés, chino, inglés, italiano, jalja y japonés),

c) evidencia de que criterios como la estatividad no poseen carácter universal, por lo que no pueden considerarse un impedimento válido a su empleo con ESTAR + GERUNDIO y estructuras equivalentes (en todos los idiomas bajo examen, mas ante todo en jalja, en el cual las eventuales “excepciones” se encuentran altamente convencionalizadas),

d) ulterior confirmación de la validez del valor de retrospectividad hipotetizado para ESTAR + GERUNDIO al encontrarse asimismo en otros idiomas (en todos los idiomas bajo examen, mas sobre todo en japonés, donde tal uso se halla convencionalizado).

3. MODULACIÓN ILOCUTIVA DEL ENUNCIADO

3.1 Perfilado de la pieza informativa

Es este un concepto creado en un principio para poder dar cuenta de la posible diferencia de uso entre las formas de INDEFINIDO e IMPERFECTO del operador ESTAR + GERUNDIO, o sea de *estuvo cantando* en contraposición a *estaba cantando*. Tal diferencia resulta difícil de apreciar con una aplicación mecánica de la teoría metaoperacional, dado que ambas formas son de la misma fase.

Para la estipulación del concepto parto del sistema del *árbol de la doble codificación* (véase § 1.3), en cuyo marco los operadores en relación de par mínimo se sitúan uno a la derecha del otro, incluso en caso de que sean de la misma fase. O sea, uno acepta o refuerza rasgos de la fase I mientras que el otro aceptaría o reforzaría rasgos de la fase II.

A continuación me he planteado indagar en la posible razón de tal proceder determinando el posible contenido procedimental, presente en cada forma gramatical, que permite tal actuación. He podido así detectar la presunta existencia de un mecanismo lingüístico que permea los niveles morfológico, sintáctico o prosódico, e incluso diferentes clases de palabras. En el caso de la *primera mención* (mención que no recurre a ningún dato presupuesto) como operación comunicativa, un objeto como por ejemplo una silla es identificable tan solo como *una silla*, mientras que una parte suya como por ejemplo una pata resulta identificable de dos maneras, como *una pata* y también como *la pata*. De forma similar una acción verbal como *estar en la playa* puede formularse con sentido de pasado como *estuve en la playa* en un contexto de primera mención, pero como *estaba en la playa* siempre que este dato pueda deducirse del contexto y se configure como parte de otra acción, en inevitable relación con tal dato.

De esto concluyo que en el caso de la palabra *silla* es posible en la primera mención solamente la primera solución debido a que el dato se considera en su totalidad, o sea sin relación o asociación con algún otro dato posible. Con el dato *pata* se abren en cambio dos

posibilidades, o bien tratarlo como un dato en sí o autónomo (*una pata*), o bien manejarlo como parte inseparable de un objeto o dato jerárquicamente superior, en este caso como parte de la silla a la que pertenece (*la pata*).

De esto se desprende que algunos objetos tienen la capacidad de ser interpretados como autónomos o perfilados mientras que otros son por lo general concebidos como parte de los primeros. Esto valdría asimismo para el contenido conceptual expresado por los verbos. Sobre la base de ello he postulado el principio de *perfilado* de la pieza informativa. Este actuaría cuando el dato se propone en sí mismo (lo que se corresponde con los parámetros de la fase I). Por otra parte, la pieza informativa sería no perfilada mientras presuponga a otro elemento y de él dependa (en coincidencia con los parámetros de la fase II).

Precisamente la actualización de la oposición entre parte y todo fue analizada por C. Delmas (2000) como operación propia de la estructura inglesa BE + ING. Según mi propia elaboración, puede observarse que en el caso de los dos operadores de fase II mencionados más arriba, *estuvo cantando* y *estaba cantando*, la primera estructura presupone la relación predicativa mas esta relación se presenta como cerrada para con otras piezas informativas, gracias a la actuación perfilada del operador en INDEFINIDO. La segunda estructura sin embargo, aun si igualmente presupone la relación predicativa dada, promueve la necesidad de asociación con otros posibles datos para que pueda ser inferido el significado integral. De tal manera, la primera estructura incorpora en su funcionamiento un rasgo remático como es la adopción de un perfil informativo sólido, mientras que la segunda estructura refuerza sus rasgos temáticos. Resulta así más dependiente de otras piezas informativas, dejando de tal modo un canal informativo abierto con el consiguiente aumento del proceso inferencial.

3.2 Gradación de uso

Sobre la base del análisis de la actuación de algunos operadores es posible establecer que los rasgos que los definen pueden quedar sometidos a una cierta gradación, sobre todo cuando entran en relación de par mínimo con un operador de la misma fase. Obtenemos así índices, graduables, para cada rasgo operativo, determinación y negociabilidad del dato (fase I) y su ulterior presuposición (fase II). Por medio de tales índices cabe explicar las diferencias de representación entre operadores con una función análoga pero también entre operadores equivalentes en diferentes idiomas o en distintas hablas del mismo idioma.

Parto del principio de ciclicidad para conformar mi propia concepción de que los operadores metalingüísticos que comparten territorio con otros operadores de la misma fase vienen a adaptar en cierta medida sus rasgos sin perder por ello su propia identidad metaoperacional. Si tomamos en cuenta uno de estos parámetros, por ejemplo la negociabilidad

(propiedad inherente de la proposición de la pieza informativa), junto con un operador asimismo de proposición como el PRESENTE DE INDICATIVO, vemos que el índice de negociabilidad del operador puede variar en dependencia de si en el acto enunciativo se halla en relación de par mínimo con el operador ESTAR + GERUNDIO o con el operador INDEFINIDO. Así, el dato propuesto por medio del PRESENTE DE INDICATIVO se muestra como autónomo y negociable en relación con ESTAR + GERUNDIO (operador fuertemente presuponedor debido a su anclaje a la situación dada). Respecto al INDEFINIDO (operador fuertemente proponentor debido a su perfilado informativo), el dato se revela por otra parte como más dependiente y menos susceptible de negociación.

Para el establecimiento del *índice de presuposición* me baso en observaciones realizadas por Matte Bon en diferentes encuentros del A.I.Gr.E. (Asociación Internacional de Gramática de la Enunciación) sobre el posible motivo por el cual algunos operadores gramaticales compartidos por diferentes lenguas se comportan en ocasiones de modo distinto en cada una de ellas. En el caso de un operador fuertemente presuponedor como el ARTÍCULO DETERMINADO surge la pregunta de por qué en determinados contextos sintácticos o discursivos aparece en inglés pero no en español, y viceversa. Según Matte Bon el motivo hay que buscarlo en el hecho de que en algunas lenguas se presupone más que en otras.

Esto no ocurriría solamente entre distintas lenguas sino también entre distintas hablas de una misma lengua, o entre diferentes períodos históricos suyos. Sucede asimismo entre pares mínimos de operadores que se encuentran en la misma fase. Así, en el caso de dos operadores que se encuentran en fase II constituyendo a la vez un par mínimo, como el ejemplo ya aducido de *estuvo cantando* y *estaba cantando* (véase § 3.1), con el segundo operador se presupondría más que con el primero. O sea, según la tesis aquí adoptada, tendría un índice de presuposición más alto. De manera complementaria, el primer operador representaría un dato más negociable. Según la teoría de las fases, mas también por una lógica interna del acto de habla, el dato ya asumido o integrado en el discurso deja de constituir objeto de negociación.

Junto con la estructura española ESTAR + GERUNDIO paso bajo examen asimismo otros operadores gramaticales de diferentes idiomas. El objetivo es precisamente determinar el índice de mayor o menor presuposición de cada operador, y eventualmente precisar los mecanismos de compensación o las estrategias gramaticales alternativas puestas en acto en caso de un tratamiento diferente del factor presuposicional en cada idioma.

Para el establecimiento del *índice de negociabilidad* me baso en un rasgo postulado para los predicados en fase I, el que propongan un dato (§ 1.4). Por medio de la proposición el

enunciador intenta introducir el dato en la cadena discursiva induciendo así al coenunciador a avalarlo o a rechazarlo. En mi concepción, tal proceso de negociación, o determinación de la aceptabilidad de la nueva pieza informativa, puede quedar sometido a gradación.

Sobre la base de la correlación de las fases es posible plantear la ecuación de que a mayor índice de presuposición del dato manejado correspondería un menor índice de negociabilidad, y viceversa. No resulta así difícil explicar una sensación constatada en diferentes ocasiones, de que en el intercambio conversacional resulta difícil interrumpir al enunciador mientras este suelta una retahíla de PRESENTES en la narración de eventos pasados, mientras que una vez rematada la serie con algún INDEFINIDO aumenta la capacidad del interlocutor de intervenir. Esto significa que la forma de INDEFINIDO estaría transmitiendo una instrucción de que el dato está cerrado en sí mismo, está perfilado, por lo que puede sustituirse con otro. Dicha instrucción facilitaría una eventual intervención o interrupción por parte del coenunciador, de ahí el mayor índice de negociabilidad de este operador. Negociabilidad aquí entendida en el nivel más básico de sustituibilidad del dato gracias a su presencia en una predicación ternaria o abierta (véase § 1.4).

Por cuanto atañe a la estructura ESTAR + GERUNDIO, con el material objeto de estudio en mano, en caso de uso en IMPERFECTO el coenunciador al parecer espera el completamiento del dato manejado con algún otro. Si tal dato no se proporciona explícitamente, al menos su referencialidad debe quedar fuertemente garantizada para que el enunciado resulte completo. Este requerimiento de promover otros datos lo he llamado tentativamente *solicitud múltiple*. En caso de empleo de la estructura en INDEFINIDO, si bien una cierta cuota de presuposición de la pieza informativa tiene que darse para que el enunciado esté bien formado, no se hace necesario enlazar con ningún otro dato, ya que el enunciado se basta a sí mismo.

3.3 Transacción de la fase

Todos los postulados presentados abocan a una consideración final, el análisis de cómo los mecanismos de la lengua permiten al enunciador modular lo que produce para conseguir precisos efectos en su relación con el coenunciador. Parto del principio de que estos filtros tendidos por el enunciador son más bien inconscientes (Matte Bon 1992), lo cual no quita que podamos intentar afrontar su estudio, gracias precisamente a las huellas que van dejando las operaciones profundas de génesis del enunciado en la superficie de la cadena enunciativa.

Teniendo en cuenta el rol central de los coenunciadores y de la interacción entre ellos en la producción del enunciado, así como de la situación y las intenciones comunicativas (Matte Bon 1992), este análisis permite obtener una perspectiva más fina de la posibilidad de selección de la fase en la que se posiciona el enunciador respecto a la pieza informativa, y

cómo la eventual activación de una estrategia tal permite crear efectos ilocutivos concretos dirigidos a una mejor gestión de las relaciones interpersonales.

A partir de la concepción de la lengua como un sistema enunciativo dividido en dos fases de fabricación del enunciado, establezco un principio de modulación basado en dos movimientos posibles: el paso a la predicación abierta allí donde las condiciones enunciativas están creadas para su bloqueo (rematización forzada), y el paso directo a la predicación bloqueada allí donde no hay condiciones para ello (tematización forzada). El objetivo es mostrar cómo gracias al juego con las dos fases básicas y su alternancia modulada el enunciador logra crear toda una serie de efectos ilocutivos que le permiten construir, mantener o incluso destruir la relación con el coenunciador.

Para constituir la operación de *rematización forzada* parto del principio metaoperacional según el cual si el enunciador cuenta con un dato o una situación dados y quiere apuntar a ellos, para aludirlos y a su vez pasar a otra operación por medio de ellos, debería entonces anclar su referencia. Como ya expuesto (§ 1.4), en el caso de dispositivos verbales esto se lograría a nivel sintáctico bloqueando la predicación y obteniendo así un conjunto predicativo que se atribuye al sujeto gramatical. En español, el operador gramatical de fase II por excelencia para tal anclaje es precisamente la estructura ESTAR + GERUNDIO.

Ahora bien, puede constatarse que en ocasiones el enunciador recurre a un operador de fase I como el PRESENTE DE INDICATIVO allí donde igual se habla de un dato ya conocido o de una situación que se desarrolla ante la vista (referencia exofórica *ad oculos*, cf. Bühler 1950), y en todo caso se decide no ejecutar el anclaje, no hacer referencia a tal dato o situación, no asumirlos en la cadena discursiva. Para decirlo en términos metaoperacionales, el enunciador se mantiene o decide mantenerse en fase I allí donde debería pasar, o sería esperable que pasara, a fase II.

Tal comportamiento responde a ciertas expectativas de relevancia de parte del enunciador, el cual de este modo dirige las posibles interpretaciones del coenunciador. Entre los valores ilocutivos o funciones comunicativas procuradas por el enunciador he podido identificar las siguientes: intención de proponer el dato como nuevo, renegociación del dato, referencia a una situación distinta a la manejada, aportar una conclusión o resolución, dar una definición, cambiar de interlocutor, ocultar la propia identidad informativa, etc. La operación metaoperacional básica para la consecución de tales efectos es precisamente el desanclaje de la referencia a la pieza informativa ya dada o presupuesta en la situación enunciativa.

En el caso de la operación de *tematización forzada* estaríamos básicamente ante una realidad enunciativa opuesta a la anterior. Ya Matte Bon (1992) se refiere a que en numerosos casos el enunciador presupone informaciones que en realidad son nuevas para el coenunciador. Uno de los motivos de tal proceder según el autor es que el hablante en ese momento está más preocupado por algo diferente a lo que concretamente se enuncia en el momento dado. Esto cabe interpretarlo en el marco de la teoría metaoperacional como que el enunciador estaría más preocupado por vehicular otras piezas informativas (explícitas o también implícitas) o la consecución de determinados efectos comunicativos, y claramente el bloqueo forzado de la predicación le serviría de base para ello.

Tal procedimiento consistiría por tanto en una presuposición del conocimiento que pueda tener el coenunciador sobre lo que se está hablando, sea real o no este conocimiento, sea compartido o no. Teniendo en cuenta los diferentes parámetros adscribibles a cada fase (§ 1.6), se puede estipular que el enunciador presupone tal conocimiento previo porque no pretende tramitarlo ni negociarlo, haciendo como que forma ya parte de la contabilidad compartida entre los coenunciadores.

Como efecto ilocutivo de carácter general que se logra con tal modulación enunciativa he podido determinar la imposición de un cierto estado de cosas, o de una cierta visión de las cosas si se quiere. En el marco de las relaciones interpersonales, la presuposición forzada puede servir para apuntar a la estructura jerárquica de una relación dada o para puntualizarla. En el caso del enunciado interrogativo, he podido asimismo determinar la intención de la interrogación orientada, por medio de la cual el enunciador con la misma pregunta en sí promueve o fuerza una posibilidad interpretativa dada.

El capítulo lo cierra un análisis de las consecuencias que puede acarrear una no acertada ejecución de una operación de tematización, lo cual está en el origen de posibles conflictos o errores enunciativos.

LITERATURA / BIBLIOGRAFÍA

ADAMCZEWSKI, Henri (1978). *Be + ing dans la grammaire de l'anglais contemporain*. Tesis doctoral estatal. Paris: Champion. ISBN: 9782729500399.

ADAMCZEWSKI, Henri (1982). *Grammaire linguistique de l'anglais*. Paris: Armand Colin. ISBN: 9782200312831.

ADAMCZEWSKI, Henri (1991). *Le français déchiffré: Clé du langage et des langues*. Paris: Armand Colin. ISBN: 9782200330521.

ADAMCZEWSKI, Henri (1995). *Caroline grammairienne en herbe, ou comment les enfants inventent leur langue maternelle*. Paris: Presses de la Sorbonne nouvelle. ISBN: 9782878540963.

ADAMCZEWSKI, Henri (1996). *Genèse et développement d'une théorie linguistique*. Perros-Guirec: La Tilv Éd. ISBN: 9782909159171.

ADAMCZEWSKI, Henri (1997). La genèse de l'énoncé ou les opérations de mise en discours. En: *La Tribune internationale des langues vivantes*, n° 21. ISSN: 0998-8076.

AUSTIN, John L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford University Press. ISBN: 9780198812340.

BÜHLER, Karl (1950) [1934]. *Teoría del lenguaje*. Madrid: Revista de Occidente.

COSERIU, Eugenio (1956). Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar. En: *Romanistisches Jahrbuch*, vol. 7, n° 1, pp. 29-54. Hamburg: Cram, de Gruyter & Co. ISSN: 1613-0413.

CULIOLI, Antoine (1968). La formalisation en linguistique. En: *Cahiers pour l'Analyse*, n° 9, pp. 106-117. Paris: Editions du Seuil. ISSN: 00-49343-xxxx.

CULIOLI, Antoine (1971). À propos d'opérations intervenant dans le traitement formel des langues naturelles. En: *Mathématiques et sciences humaines*, vol. 9, n° 34, pp. 7-15. eISSN: 1950-6821.

CULIOLI, Antoine (1990). *Pour une linguistique de l'énonciation*, vol. I, *Opérations et représentations*. Paris: Ophrys. ISBN: 9782708006300.

CULIOLI, Antoine (1999). *Pour une linguistique de l'énonciation*, vol. II, *Formalisation et opérations de repérage*. Paris: Ophrys. ISBN: 9782708009004.

DELMAS, Claude (1993). De l'extralinguistique au métalinguistique. En: J.-R. Lapaire, W. Rotgé (eds.) *Séminaire pratique de Linguistique Anglaise*, pp. 195-212. Toulouse: Presses Universitaires du Mirail. ISBN: 2-85816-212-3.

DELMAS, Claude (2000). BE & -ING ou comment énoncer le recyclage de la relation « partie / tout ». En: *Cycnos*, vol. 17, n° Spécial. ISSN: 1765-3118.

GRICE, Herbert Paul (1975). Logic and conversation. En: P. Cole, J. L. Morgan (eds.) *Syntax and Semantics - Speech Acts*, pp. 43-58. New York, London: Academic Press. ISBN: 9780127854236.

MALINOWSKI, Bronislaw (1946) [1923]. The Problem of Meaning in Primitive Languages. En: C. K. Ogden, I. A. Richards, *The Meaning of Meaning*, pp. 296-336. New York: Harcourt, Brace & World.

MATTE BON, Francisco (1992). *Gramática comunicativa del español*, vol. I, II. Barcelona: Difusión. ISBN: 9788477111047.

MATTE BON, Francisco (1998). Gramática, pragmática y enseñanza comunicativa del español como lengua extranjera. En: *Carabela. La enseñanza de la gramática en el aula de E/LE*, vol. 43, pp. 53-79. Madrid: SGEL. ISBN: 9788471436962.

MATTE BON, Francisco (2015). La gramática metaoperacional como clave para la comprensión del funcionamiento de las lenguas: el *double clavier* y el principio de ciclicidad en español. En: I. Solís García, E. Carpi (eds.) *Análisis y comparación de las lenguas desde la perspectiva de la enunciación*, pp. 13-72. Pisa University Press. ISBN: 9788867414413.

SEARLE, John R. (1968). Austin on Locutionary and Illocutionary Acts. En: *The Philosophical Review*, vol. 77, nº 4, pp. 405-424. ISSN: 0031-8108.

SEARLE, John R. (1969). *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press. ISBN: 9780521096263.

SPERBER, Dan / WILSON, Deirdre (1986). *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell. ISBN: 0-631-19878-4.

ODBORNÉ ČINNOSTI

Konferenční aktivity (workshopy)

Workshop *Osvojování jazyků*, v rámci *Základního kurzu školení učitelů ŠCJ*, Institut Cervantes v Neapoli, Itálie, 31.01.2014.

Workshop *Výuka slovní zásoby*, v rámci *Základního kurzu školení učitelů ŠCJ*, Institut Cervantes v Neapoli, Itálie, 21.03.2014.

Praktický workshop *¡Me gustas tú!*, v rámci *9. Setkání učitelů ŠCJ v České republice*, Institut Cervantes v Praze, 30.11.2014.

Praktický workshop *Může nám pomáhat čeština při lepší výuce španělštiny?*, v rámci *10. Setkání učitelů ŠCJ v České republice*, Institut Cervantes v Praze, 06-07.11.2015.

Workshopy *Efektivní výuka a učení slovní zásoby*, v rámci *Kurzu základního školení učitelů ŠCJ*, Institut Cervantes v Praze, 12.02.2016 / 21.10.2016 / 27.10.2017.

Konferenční aktivity (přednášky)

Přednáška *Kladný imperativ jako prostředek k pragmatické negaci*, v rámci *Studijních dnů „Systémy a strategie afirmace v interakci“*, Univerzita v Salerně, Itálie, 09-10.04.2015.

Přednáška *¿Qué pasa? o ¿qué está pasando?*, v rámci *Setkání hispanistů 2015*, Karlova Univerzita v Praze, 16-17.10.2015.

Přednáška *Rozbor rozdílů mezi přítomným časem prostým a přítomným časem průběhovým od hlediska výpovědní gramatiky*, v rámci *29. Kongresu AISPI (Italská asociace hispanistů)*, Univerzita v Miláně, Itálie, 25-28.11.2015.

Přednáška *Jak funguje komunikativní gramatika?*, v rámci setkání *7. sobota ŠCJ*, Institut Cervantes v Praze, 09.04.2016.

Přednáška *Index vyjednatelnosti: hra mezi přítomným časem a minulým časem ve vyprávění minulých událostí*, v rámci *Setkání asociace CRELINGUA*, Lycée Carnot v Paříži, Francie, 28.05.2016.

Přednáška *Vidová variantnost? Soupeřící slovtvorné jmenné přípony v kubánské španělštině*, v rámci *8. Mezinárodního kongresu hispanistické lingvistiky*, Lipská univerzita, Německo, 26-29.09.2016.

Přednáška *(Ne)skutečnost gramatiky: Problematičnost vidové teorie aplikované na gramatické tvary*, v rámci *20. Kongresu/setkání učitelů ŠCJ na Slovensku*, Bratislava, 01-02.12.2016.

Publikované studie (články)

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2014a). *Kolik je španělštiny v češtině? Španělština nahlížená skrze českou gramatiku i metajazyk*. In: *RedELE*, č. 26. ISSN: 1571-4667.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2014b). *O nulovém členu ve španělštině*. In: *Linguistica Pragensia*, sv. 24, č. 2, str. 147-168, Praha: Univerzita Karlova. ISSN: 0862-8432.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2015). *Použití antroponym v kubánské španělštině*. In: *Cultura Latinoamericana - Revista de estudios interculturales*, sv. 21, č. 1, str. 137-149. ISSN: 2346-0326.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2016a). *Frazeologické jednotky v kubánské španělštině*. In: *Universidad de La Habana*, sv. 281, str. 40-53. ISSN: 0253-9276.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2016b). *Označují gramatické tvary něco mimo jazyk?* In: *Romanistica Pragensia*, č. 3, str. 183-195, Praha: Univerzita Karlova. ISSN: 0567-8269.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2016c). *Odchyly od normy ve slovanském vidovém páru*. In: *Geometrická exploze. Biblioteca di Rassegna iberistica*, str. 95-109, Benátky: Nakladatelství univerzity Ca' Foscari. ISBN: 9788869690808.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2017). *Index vyjednatelnosti*. In: *Colloque du 28 mai 2016, Les Amis du CRELINGUA*, str. 65-84. ISBN: 9782955215838.

Monografie

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2017). *Variantnost a změna v kubánské španělštině*. Havana: Nakladatelství José Martí. ISBN: 9789590906831.

ACTIVIDADES CIENTÍFICAS

Conferencias (talleres)

Taller *Adquisición de lenguas* (4 horas), en el marco del “Curso básico de formación profesores de español como lengua extranjera”, Inst. Cervantes de Nápoles, 31/01/2014.

Taller *Enseñanza de léxico* (4 horas), en el marco del “Curso básico de formación profesores de español como lengua extranjera”, Inst. Cervantes de Nápoles, 21/03/2014.

Taller práctico *¡Me gustas tú! Propuesta de actividades para potenciar la adquisición del paradigma de “me gusta”* (40 minutos), en el marco del “IX Encuentro de profesores de ELE de la República Checa”, Inst. Cervantes de Praga, 30/11/2014.

Taller práctico *¿Nos puede ayudar el checo a enseñar mejor español? Conocimientos gramaticales y lexicales de la lengua checa que pueden facilitar la enseñanza de algunas cuestiones de la gramática española* (1 hora), en el marco del “X Encuentro de profesores de ELE de la República Checa”, Inst. Cervantes de Praga, 06/11/2015 - 07/11/2015.

Taller *Enseñanza y aprendizaje efectivo del léxico* (3 horas), en el marco de los “I / II / III Curso de formación inicial para profesores de ELE”, Inst. Cervantes de Praga, 12/02/2016 / 21/10/2016 / 27/10/2017.

Conferencias (ponencias)

Ponencia *El imperativo afirmativo como recurso de negación pragmática* (20 minutos), en el marco de las Jornadas de Estudio “Sistemi e strategie di affermazione nell’interazione”, Università degli Studi di Salerno, 09/04/2015 - 10/04/2015.

Ponencia *¿Qué pasa? o ¿qué está pasando? Análisis diferencial entre el presente simple del indicativo y el presente de la perífrasis ESTAR + GERUNDIO desde una perspectiva enunciativa* (15 minutos), en el marco de “Las palabras (des)atadas – Encuentro de hispanistas 2015”, Universidad Carolina de Praga, 16/10/2015 - 17/10/2015.

Ponencia *Análisis diferencial entre el presente simple del indicativo y el presente con ESTAR + -NDO desde una perspectiva enunciativa* (15 minutos), en el marco del “XXIX Congreso del AISPI (Asociación de Hispanistas Italianos)”, Universidad de Milán, 25/11/2015 - 28/11/2015.

Ponencia *Cómo funciona una gramática comunicativa* (2 horas), en el marco del encuentro “VII Sábado ELE que ELE”, Inst. Cervantes de Praga, 09/04/2016.

Ponencia *Índice de negociabilidad: Juego entre paradigmas de fase I en la gramática enunciativa (El caso del presente simple y del pretérito indefinido en la narración de eventos*

pasados) (comunicación efectuada en francés, 45 minutos), en el marco de la “Jornada de estudio CRELINGUA”, Lycée Carnot, Paris, 28/05/2016.

Ponencia *¿Variación aspectual? Sufijos sustantivadores deverbales en competencia en el habla cubana* (20 minutos), en el marco del “VIII Congreso Internacional de Lingüística Hispánica”, Universidad de Leipzig, 26-29/09/2016.

Ponencia *La (ir)realidad de la gramática: Problemas planteados por la teoría del aspecto aplicada a las formas gramaticales* (1 hora), en el marco del “XX Congreso/Encuentro de profesores de español de Eslovaquia”, Bratislava, 01-02/12/2016.

Publicaciones (artículos)

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2014a). *¿Cuánto hay de español en el checo? El español visto a través de contenidos y metalenguaje gramaticales checos*. En: *RedELE*, nº 26. ISSN: 1571-4667.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2014b). *Sobre el artículo cero en español*. En: *Linguistica Pragensia*, vol. 24, nº 2, pp. 147-168, Praha: Univerzita Karlova. ISSN: 0862-8432.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2015). *Uso de antropónimos en el español de Cuba*. En: *Cultura Latinoamericana - Revista de estudios interculturales*, vol. 21, nº 1, pp. 137-149. ISSN: 2346-0326.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2016a). *Unidades fraseológicas en el español de Cuba*. En: *Universidad de La Habana*, vol. 281, pp. 40-53. ISSN: 0253-9276.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2016b). *¿Designan las formas gramaticales algo más allá de la misma lengua? El caso del presente de indicativo y el presente de la perífrasis (ESTAR + NDO) en español*. En: *Romanistica Pragensia*, nº 3, pp. 183-195, Praha: Univerzita Karlova. ISSN: 0567-8269.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2016c). *Usos ‘desviados’ de la pareja aspectual eslava*. En: *Geométrica explosión. Estudios de lengua y literatura en homenaje a René Lenarduzzi. Biblioteca di Rassegna iberistica*, pp.95-109, Venezia: Edizioni Ca’ Foscari. ISBN: 9788869690808.

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2017). *Indice de négociabilité*. En: *Colloque du 28 mai 2016, Les Amis du CRELINGUA*, pp. 65-84. ISBN: 9782955215838.

Monografías

LAURENCIO TACORONTE, Ariel (2017). *Variación y cambio en el español de Cuba*. La Habana: Editorial José Martí. ISBN: 9789590906831.